

A GYERGYÓI MEDENCE
GAZDASÁGI FEJLESZTÉSÉNEK
KÉRDÉSEI

IRTA:
BEIER SÁNDOR
OKL. KÖZGAZDA

KOLOZSVÁR
MINERVA IRODALMI ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1943

I.

A gyergyói medence földrajzi leírása.

Gyergyón Csík vármegyének a gyergyószentmiklósi és gyergyótölgyesi járásait értjük. A Maros két partján terül el a Görgényi és a Gyergyói havasok között. A Marosnak ezt a vízmedencéjét nevezik *gy e r g y ó i m e d e n c é n e k*. A gyergyói medence a Maros legmagasabb fensíkja, a Maros forrásánál Marosfőnél kezdődik és Maroshévíz határánál végződik. Régebben Maroshévíz közigazgatási szempontból is Gyergyóhoz tartozott, de később Maros-Torda megyéhez csatolták. Annak idején különböző leírásokban Gyergyó-Toplicza néven szerepelt.

A gyergyói medence keletkezését Orbán Balázs a Székelyföld neves kutatója így írja le: „A nedületdús, őserdők borította havasok közt felbuzgó Maros és Olt a földképződés procedurájának távol eső korszakában hatalmas vízmedencébe gyűlve, végtelen terjű tóvá alakult; egyszer azonban nagy tömegének hatalmas nyomásával, áttörte a víz az útját álló havasok korlátait és pedig a Maros Gyergyó-Topliczánál, az Olt Tuszánál s lassanként, százazred évek hosszú során lefolytak, elpárologtak a vizek, a keletkezett folyamok tágas völgyteknőt simítottak magoknak, s ekként állítá elő a Maros Gyergyót, az Olt Csíkot, két gyönyörű tért, mely csábítá az embert a megtelepülésre.”¹

¹ Orbán Balázs: A Székelyföld leírása, Pest, 1869. II. köt. 1.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései

A gyergyói medence területét földrajzi szempontból a Maroshévízzel kiegészített szentmiklósi járás alkotja. A tölgyesi járás ezek szerint nem tartozik a földrajzi értelemben vett gyergyói medencéhez, de a medence gazdasági életébe szervesen bekapcsolódik. Különösen szoros ez a kapcsolat a birtokviszonyok terén. Ezért az itteni kérdésekkel is foglalkozni kellett. A tölgyesi járás a gyergyói medence gazdasági életében a külső részek szerepét tölti be és ezért „külső gyergyói részeknek” nevezzük.

A jelenlegi közigazgatási beosztás szerint a gyergyói medence területén a következő községek vannak: 1. Gyergyószentmiklós, 2. Ditró, 3. Gyergyóalfalu, 4. Gyergyóremete, 5. Szárhegy, 6. Gyergyócsomafalu, 7. Gyergyóújfalu, 8. Tekerőpatak, 9. Vasláb, 10. Kilyénfalva, 11. Gyergyóvárhegy, 12. Salamás, 13. Galócás és 14. Hodos.

A külső gyergyói részek községei a következők: 1. Gyergyóbékás, 2. Gyergyótölgyes, 3. Borszék, 4. Bélbör és 5. Gyergyóholló.

A gyergyói medence 14 községe közül csupán négy község: Gyergyóvárhegy, Salamás, Galócás és Hodos fekszik a medence alsó részén, míg a többi tíz a medence „felszegében”.² A gazdasági tevékenység súlypontja a medence felszegében kristályosodott ki és kultúrközponttá Gyergyószentmiklós vált. Azért fogunk valamivel bővebben foglalkozni a gyergyói medence felső részével, mert itt nyílnak nagyobb lehetőségek a gazdaságpolitika számára.

Az idők folyamán a gyergyói medence és a külső gyergyói részek között, mint már említettük szoros gazdasági kapcsolat fejlődött ki. Így a közlekedés is

² A falu alsó, illetve felső részét Gyergyóban, alszegnek, illetve felszegnek nevezik.

Erdélyi Magyar Adatbank

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései élénk, mert a közbeeső nyeregnek nevezett emelkedés nem jelent közlekedési akadályt.

Gyergyó és Románia között az összeköttetést Bélbor, Gyergyótölgyes- és Gyergyóbékás-szorosai biztosítják. A gyergyói medencéből nyugatra is kedvező összeköttetést nyújtanak a Görgényi havasok jól járható hágói. A Kereszthegy hágón át Szászrégenbe, míg a Bucsin hágón át Szovátára juthatunk el. Gyergyószentmiklósról dél-nyugati irányba elindulva a Sikaszó völgyén át az anyaszékhelyhez Székelyudvarhelyre érünk.

Miután láttuk Gyergyó földrajzi leírását, a tér és idő uralmának engedve ismerjük meg ennek a vidéknek a történetét is.

II.

Köz- és gazdaságtörténeti áttekintés.

Ha a gyergyói medence népének multját kutatjuk, hamarosan rájövünk arra, hogy nem lehet külön multról beszélni, mert az itteni sorsfordulatok szerves alkotó részei a székelység történetének. Ez természetes is. Miként fentebb láttuk a földrajzilag zárt egységet alkotó gyergyói medencének kitűnő hágói és szorosai is vannak, mintegy lehetőséget kínálva az itteni népnek más járások és más megyék székely népével való érintkezésre. Ezért ebben a fejezetben nem gyergyóiakról, hanem székelyekről beszélünk.

A székelység köztörténetének áttekintésénél gazdasági résszel is foglalkozni kellett, mert itt a havasokon a létért való küzdelem oly nagymérvű, hogy nagyon sokszor indító oka és magyarázója a köztörténeti jelenségeknek. Gazdaságtörténeti szempontból csak a birtokviszony alakulása volt döntő jellegű, mert ez a nép gazdasági fejlődésében az iparra való áttérés előtt elakadt és még ma is kb. 90%-a erdő- és mezőgazdálkodásból tengeti szűkös életét.

A történeti áttekintést a következő három részre tagoltuk: A legrégebbi időtől Trianonig, a román uralom alatt és a II. bécsi döntéstől 1942. végéig.

1. A legrégibb időtől Trianonig.

A székelyek a megszállott területeket a betelepülés idején közösen birtokolták. A földet és legelőket nemzetségek szerint osztották fel maguk közt. Miután a földművelésre tértek át, s falvakat alkottak, a nemzetségi földközösség helyébe a falvak szerinti földközösség lépett. A falunak közös birtoka volt, melyet évenként, vagy nagyobb időközben felosztottak a falu lakosai között művelés céljából. „A felosztás sorshúzással történt, mint régi magyar kifejezéssel „nyilvánás” vagy „nyilvetés”-nek mondván, a kisorsolt földet is nyilvánföldnek nevezték.”³

A nyilakat egy vagy több esztendeig használják, de örökséggé nem válik. Nemcsak a falvaknak, hanem a székeknek is volt közös birtokuk. Ilyen közös székbirtok volt a gyergyói ú. n. Közrez is.

A közös birtokon kívül később magánbirtokok is keletkeztek a Székelyföldön. „Mind szegénynek, mind gazdagnak szabad volt irtani, az községnek is.”⁴

Az ilyen irtványokból magánbirtok lett. A kifejlődött magántulajdon nyomán a föld öröklés folytán száll az utódokra. A magántulajdon és az öröklés bizonyos eltolódásokat idéz elő a birtokviszonyban. Az így létrejött kisebb eltolódások még arányban vannak az egyes emberek vagy közvetlen elődök munkateljesítményével és nem szélsőségesek.

A birtokviszonyban beállott változás azonban már oldó hatással van a régi birtokegyenlőségre. A

³ Székely Kongresszus, megtartott Csík-Tusnádon, 1902. évi augusztus hó 28., 29. és 30. napjain. Kiadta az Országos Magyar Gazdasági Egyesület, Bp. 1902. Sajtó alá rendezte Buday Barna, 26. o. A továbbiakban rövidítve: Sz. K.

⁴ Sz. K.: 26. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései
birtokarány további eltolódása a XIV. sz.-ban három rend kialakulásához vezetett. Ez a három rend a főemberek (primorok), lófők és gyalogok rendje. A három rend nem volt zárt testület. Egyikből a másikba lehetett emelkedni vagy alászállani a vagyon emelkedésével vagy apadásával.⁵

A birtokegyenlőség tehát már a XIV. században megszűnt, de a székelyek személyes szabadsága és a velejáró jogegyenlőség továbbra is fennmaradt. Személyes szabadsága eredetileg a harmadik rendbelinek is ugyanaz volt, mint a két első osztálybelinek. Csak a hadkötelezettség módjában és a tisztségek viselésének jogában volt különbség főember, lófő vagy közszékely között. Ez az állapot sokáig nem volt tartható, mert a birtokviszonyok különbözősége társadalmi különbséget idézett elő s az ezzel járó hadi szolgálat különbözősége átalakító hatással volt a jogviszonyokra is. A székbeli hivatalok viselésének joga már korán a két első rend hatalmába került. A birtok nagysága a föld hozadékán kívül már a hivatalviselési kiváltságokkal is megajándékozta tulajdonosát.

A helyzet rosszabbodásához járult az is, hogy a magánbirtok, mely a főemberek és lófők tulajdonában volt, a művelhető területek nagyobbik részét tette ki. A közszékelynek nem igen volt magánbirtoka és így a harmadik rend, mely a nyilföldekre volt utalva, elszaporodván, szegénységre jutott, s lassanként szabadságát is elvesztette.

A főszékelyek, primorok és lófők, írja Szekfü, már a XV. században megpróbálták a hivatalból a szegény községeket kizárni és már ekkor fellép a földönlakók osztálya, mely a primorok birtokát mű-

⁵ Sz. K.: 28. o.

Erdélyi Magyar Adatbank

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései veli jobbágyi helyzetben, a magyar jobbágyétól nem sokkal különböző elnyomásban. A XVI. század folyamán a pénz hatalmából lehetővé vált a kevesek uralma, mely a régi székely szabadságot és egyenlőséget volt hivatva végkép felváltani.⁶

Tehát a XV. század az a kor, midőn a közsékely helyzete kezd nem sokkal különbözni a magyar jobbágy helyzetétől. Az adómentesség elvesztésével azután teljessé válik a hasonlóság a közsékely és a magyar jobbágy helyzete közt.

A székely szabadság legföltettebb joga az adómentesség volt. A pénzbeli adózás helyett a természetben önkéntes adózást honosította meg közöttük a jogszokás. „Ez abból állott, hogy a király koronázása, házassága és trónörökös születése alkalmából minden telek után egy-egy ökröt adtak a királynak.”⁷

Az ökrökre a szék kezdőbetűjének bélyegét sütötték és innen származik az ökrösítés elnevezés.

A székely nép nem tudott belenyugodni szabadságának elvesztésébe. Történetének ez a százada egy hatalmas nagy lázadás. 1506—1603-ig „nyolc forradalom pusztított végig a székely hegyek között és nyolcszor veretett le a kétségbeesetten küzdő székely nép”.⁸

A hosszú harcok, valamint az azt követő megtorlások emberanyagát megtizedelték és addig elért gazdasági eredményeit lerombolták. Ez alatt a nyugati országok hegyeiben megindult a kézművesipar fejlődése, ami később az ottani különleges hegyvidéki gyáripar kibontakozásához vezetett el. Nem lehet csodálni, ha a Székelyföld hegyei között ez az ipari fej-

⁶ Hóman—Szekfű: Magyar történet, III. 287/8. o.

⁷ Sz. K.: 32. o.

⁸ Böződi György: Székely bánja, Kolozsvár, II. kiadás 23. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései
lődés nem indulhatott el, mert a székely nép vagy újabb és újabb harcra készült vagy az előző harcok romjainak eltakarításával volt elfoglalva.

A társadalmi és gazdasági átalakulásnak a politikai kihatása is meg volt. A székelység önkormányzati joga az elvesztett szabadság egyik főalkotó része volt. Eredetileg ugyanis a székelyek saját maguk választották a székek tisztviselőit.

A szék legfőbb tisztviselője a hadnagy volt. Ezután következett, mint a szék másodtisztviselője, a székbíró. A választás jogát 1462-ben elvesztik a székelyek és a segesvári országgyűlés után a székbíró helyét már a királybíró foglalja el, aki egyben a szék első tisztviselője is. A királyi hatalom főszemélyesítője a székelyek között a székelyek ispánja volt, mely méltóságot eleinte magyar főnemesek, később rendszeren a vajdák s a fejedelemség idején maguk a fejedelmek viselték.⁹ Később a fejedelmek felvették a székely ispáni címet és a székelyek élére választás nélkül főkapitányt állítottak.

A székely önkormányzatnak és törvénykezésnek első fóruma a székyűlés volt. Eleinte minden székelynek joga és kötelessége volt a székyűlésen megjelenni, de később a harmadik rend szabadságának elvesztésével kiszorul a gyűlésekből. Ez által elveszti a közügyek irányításának, de egyúttal a saját sorsa feletti döntésnek utolsó lehetőségét is.

A Székelyföld önkormányzatának legmagasabb fóruma a nemzetgyűlés volt. A nemzetgyűlés az összes székelysége kiterjedő törvényhozási és bírászkodási intézmény volt. A XVI. század nagy átalakulásában a székely nemzetgyűlések is megszűnnek. A nem-

⁹ Sz. K.: 36. o.

Erdélyi Magyar Adatbank

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései
nemzetgyűlés emléke azonban tovább él a székelyek emlékezetében a későbbi századokban is. Mária Terézia alatt megkísérlik a székelyek újból összehívni a nemzetgyűlést, de Bécs erről hallani sem akart.

Az emlékezés hatalma azonban lehetővé tesz még egy utolsó székely nemzetgyűlést 1848-ban, mikor is elhatározták a haza védelmére a hadfelkelést. Ugyanebben az évben kimondják az uniót Magyarország és Erdély között és ezzel a székelység története egybefolyik az egész magyarság történetével. Ezzel véglegesen lezárult a székelység külön élete, mely a vezérekkorabeli nemzeti és törzsszerkezet továbbéléséből adódott. Ezt a továbbélést ugyanis a magyarság számára a királyság megalkotása századokkal ezelőtt már megszüntette.

A széleskörű jogokkal szemben a székelységre századok hosszú sora alatt nagyarányú kötelezettség is háramlott. Ez a hadakozás kötelezettsége volt. A székelyek kötelesek voltak a királyi vagy fejedelmi hadseregben szolgálni. A székelység életében a katonáskodás és hadakozás hagyománnyá vált. Ezt a székely vitézséget vették újból igénybe Mária Terézia háborúi.

A XVIII. században az orosz hatalomnak a Balkánra irányuló szándéka szükségessé tette az ország délkeleti sarkában a katonai határőrvidék megszervezését. A naszódvidéki románok szívesen jelentkeztek katonának, mert ilykép megszabadultak szász uraiktól. A székelyek azonban régi szabadságukra hivatkoztak hogy csak saját tisztjeik alatt kötelesek szolgálni és hogy az ország határán kívül nem hadakoznak, nem jelentkeztek önként. 1763. őszén Gyergyóban gróf Lázár János ezernél több székelyt ír be erőszakosan a határőrségbe. A csíkiak ellenszegülnek,

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései mire 1764. január 6-án éjjel megtörténik a madéfalvi tömegmészárlás.

„A székelységben ekkor nemcsak a madéfalvi vérengzés vágott eret, hanem az abból származó menekülés is. Csíkból és Gyergyóból ettől kezdve több éven át megszakítatlanul folyt át a nép Moldovába, ahol bojárok birtokain bérlők, kocsisok, korcsmárosok lettek a székelyek.”¹⁰

Később békés módon sikerült megszervezni a határőrséget, melynek mindegyik ezredét birtokkal atták el a felszerelés költségeinek fedezésére. A csíki ezredek az ú. n. revindikált havasokat kapták közvagyonként. Ezt a 62.000 hold területet határrendezés folytán nemzetközi bizottság csatolta Moldovától vissza Erdélyhez.

A szabadabb gazdasági élet megnyilvánulása a szabadságharc leverése után csak a kiegyezéssel kezdődik el újból. A kiegyezés utáni idők két legnagyobb, megoldásra váró birtokpolitikai kérdése az arányosítás és a tagosítás volt.

Az 1871. évi arányosítási törvény az egész országra nézve egységesen intézkedik a közös területek felosztásáról. A közös birtokok felosztásánál a község minden lakóját egyenlő rész illette volna meg a székely közföldek ősi törvénye szerint. Ezzel szemben a felosztás egészen másképp folyt le. Ott, ahol a közös birtok utáni adót vagy más terheket a közös birtokosok egyéni kivetés alapján fedezték, a felosztás a teherviseléseknek arányában történt meg, ott, ahol ilyen szokás nem volt, a magántulajdonban levő belsőségek háromszorosában állapították meg a járandóságot. „Ahol pedig a magánbirtok alapján „arányosították”, ott az új gazdagok és betelepültek jár-

¹⁰ Hóman—Szekfü: i. m. V. kötet 124/5. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései
tak jól az ősi székely lakosság rovására, mert azokhoz a hold földekhez, amiket pár koronaért vettek meg az itthoni nyomorúságban elszegényedett családoktól, most ingyen kaptak még egy annyi, vagy kétszerannyi bükk- és fenyőerdőt. A nép pedig nem sejtette előre, hogy amikor végszükségben egy-egy hold földjét eladja, elveszíti vele erdőit és legelőit is a havason.”¹¹

A másik fontos kérdés, a tagosítás végrehajtása is rengeteg panasznak lett a forrása. A Székelyföldön ugyanis egyesek érdekeinek megsértése nélkül csak a legnagyobb lelkiismeretességgel és odaadással lehet tagosítást végezni, mert a hegyes vidéken a szántók és rétek nagyon kis határokon belül is egymástól lényegesen elütők. Az itteni tagosítási munkálatokat a mérnökök nem maguk végezték, hanem segédeknek alvállalatba adták ki. A felelőtlen és megbízhatatlan munka végül is anyagi leromláshoz és a telekkönyvi adatok kúszáltságához vezetett.

Az arányosítás és tagosítás költségeit is a községeknek kellett megfizetniük. Ezen állapotokból kifolyólag érkezik el a székelység a kivándorlás lényegében megoldást nem hozó állomásához. „Az egy-két holdas birtokosok legnagyobb része leszorul a megélhetés teréről, ezek szolgáltatják a kivándorlás legnagyobb százalékát.”¹²

A nagymérvű kivándorlás és elnéptelenedés tanulmányozására és orvoslására hívják össze 1902-ben a csiktusnádi székely kongresszust. A székely kongresszus határozati javaslatokba foglalta össze indítványait, melyből a világháború kitöréséig kevés valósulhatott meg.

¹¹ Böződi György: i. m. 71. o.

¹² Uo. 82. o

2. A román uralom alatt

A trianoni békeszerződés alapján a gyergyói medence is román uralom alá jutott. A Romániába szakadt magyarságnak ezzel elkezdődik gazdasági téren az önvédelmi harca, mert az új államhatalom gazdaságpolitikája ellene irányul.

Az államhatalmi változás gazdaságilag teljesen készületlenül találta a székelységet. A közös birtokok felosztása sem fejeződött be és így az adott esetben előnyösnek mutakozó tanyarendszerrel sem tudott a gyergyói székelység védekezni. „A közbirtokossági vagyion nem engedte meg, hogy a tulajdonos kiköltözzék rá, de a múltban a katonai és polgári hatóságok is megakadályozták ezt, így állottak elő a mai tömörült, rendezettség falvak, amelyek azonban gazdasági szempontból nem a legmegfelelőbbek.”¹³

Az egyenlőtlen gazdasági harc a földkisajátítással kezdődött el, mert az 1921. évi agrártörvény szövegét és szellemét teljesen ellentétesen alkalmazták a székely területeken. „Elvették többszáz községtől azokat a birtokokat, amelyeket az agrártörvény létesíteni rendelt az azokkal nem bíró községek részére is.”¹⁴

A földreform végrehajtásával kapcsolatos sérelmeket a székelység emlékiratba foglalva 1922-ben nyújtotta át az akkori román földművelésügyi miniszternek, aki ígéretet tett azok orvoslására, de később a legsérelmesebb határozatokat is helybenhagyta az agrárbizottság, melynek elnöke éppen a miniszter maga volt.¹⁵

¹³ Böződi György: i. m. 218. o.

¹⁴ Uo. 116. o.

¹⁵ Uo. 118. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései

A legelők egy részének elvesztése az állatállomány csökkenését idézte elő.¹⁶ Egyedül a lóállomány emelkedett, ami valószínűleg az erdőkitermeléssel kapcsolatos fafuvarozás élénkülésének tudható be.

Két évtizedig adott az erdőpusztítás átmeneti megélhetést fuvarozás és gyári munka alakjában a gyergyói népnek. Ez alatt azonban fenyegetően fogyott az erdők faállománya. Később a már csökkent üzemmel dolgozó vállalatok kezdik iparvasútaik síneit is felszedni. Teljesen kilátástalannak látszik a jövő. Ebben a reménytelen gazdasági helyzetben éri a gyergyói népet a II. bécsi döntés.

3. A II. bécsi döntéstől 1942. év végéig.

A felszabadulás után nagyvonalú gazdaságpolitikai tervek, születtek és láttak napvilágot a különböző napilapok hasábjain. Általában ezek az elgondolások sokaságuknál fogva azt a benyomást keltik, mintha a mulasztásokat egyszerre akarnák pótolni és behozni. Ma ha visszatekintünk, látjuk, hogy ezekből a tervekből eddig keveset sikerült megvalósítani. Mentségül szolgál az a tény, hogy a tervek felvetődésekor az ország még nem volt háborúban, ma pedig jelentős erők a hadi termelés szolgálatában állanak.

A legnagyobb tervek egyike mindenesetre a gyergyói medence villamosításának terve volt. Ezzel szorosan összefüggött a Gyilkostónál építendő vízi-erőre berendezett áramfejlesztő központ, valamint a Gyergyószentmiklós és a Gyilkostó közti villamos vasút terve. A villamos hálózat kiépítésének munkálatai folyamatban vannak. A gyilkostói villanytelep meg-

¹⁶ Bözödi György: i. m. 216. o.

Erdélyi Magyar Adatbank

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései
építésének tervét előreláthatólag elejtik, mert az itteni vizierő kihasználása helyett az újabb elgondolások szerint más vidékek földgáz erejének felhasználása nyomul előtérbe. A villamos vasút megépítése az általános székelyföldi villamosítási munkálatok bevégzése után jöhet számításba.

Nem valósult meg azonban a cellulózegyár alapítása és nem sikerült Gyergyónak biztosítani a Gyergyószentmiklóstra tervezett méntelep sem.

Ezenkívül súlyosabb eset az, hogy a Gyergyószentmiklóson székelő dandárparancsnokság meg nem felelő helyiség miatt az ugyancsak lakás és épület hiányában szenvedő Csíkszeredára szándékozik áttenni székhelyét. Ezzel egy már meglévő intézményt veszít el a város, ami városfejlesztési szempontból sokkal súlyosabban esik a latba, mint egy tervezett, de meg nem valósult hasonló szempontból történő intézkedés, illetve építkezés.

III.

Gazdaságföldrajzi viszonyok vázlata.

A természet mostohasága bontakozik ki szemeink előtt, ha a gyergyói medencét gazdaságföldrajzi szempontból vizsgáljuk. Már az első benyomások meggyőzik a szemlélőt, hogy a magas hegyek, meredek, sziklás hegyoldalak, valamint a szakadékszerű völgyek csak igen kemény munka árán kínálják a szűkös megélhetést, az itteni népnek.

A medence fensíkja sem biztat kényelmes életlehetőségekkel. Itt az éghajlat zordsága szab korlátokat a mezőgazdaságnak. A kincseket sejtetni engedő altalaj is jelenlegi feltáratlanságában inkább a képezet erejét táplálja, minthogy alapját képezze egy magasabb gazdasági tevékenységnek és az azzal járó magasabb kultúrának. A folyóvizek ereje is kihasználatlan még. A gazdaságföldrajzi tényezők eme hátrányos hatásait még a határvidéki fekvés is súlyosbítja.

A gazdaságpolitikára vár az a feladat, hogy az itteni életkörülményeket a lehetőség szerint elviselhetőbbé tegye. A gazdaságföldrajzi tényezők hatásai ebből a szempontból két csoportra oszlanak. Vannak olyan gazdaságföldrajzi tényezők, amelyek kedvezőt-

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdése
len hatásait csökkenthetjük gazdaságpolitikai beavatkozással. Van azonban olyan tényezői is, mint pl. az éghajlat, melyet megváltoztatni nem tudunk. Kénytelenek vagyunk tudomásul venni és a gazdaságpolitika legfeljebb oda irányul, hogy a legkedvezőbb alkalmazkodási lehetőségeket kutatja és ajánlja fel elfogadás végett. Vizsgáljuk meg sorra a legfontosabb gazdaságföldrajzi tényezőket, hogy lássuk mennyiben alkalmasak célkitűzésünk elérésére.

1. Altalaj.

Az altalaj viszonyaira vonatkozólag konkrét adatok nem állanak rendelkezésre. Ezen a vidéken tervszerű és rendszeres altalajkutatás nem volt. Az 1902-ben megtartott székely kongresszus határozati javaslatában a következőket olvashatjuk: „Miótán a Székelyföldről, dacára a gyakori kutatásoknak és földtani leírásoknak, hű geológiai képünk még mindig nincs, fölkéri a kormányt, hogy szakközegei által a Székelyföld geológiai fölkutatását mielőbb dolgoztassa ki...”¹⁷

Egy tervszerű bányaiipar alapjának lerakása csakis rendszeres kutatás eredményeit feltüntető geológiai térkép alapján lehetséges. A székely kongresszus óta eltelt négy évtized után is fennáll Gyergyóra vonatkozólag a határozati javaslatban foglalt fenti kívánság. A románok is megelégedtek a már feltárt kincsek kiaknázásával és ezen a vidéken nem végeztek sem kutatási, sem pedig feltárási munkálatokat.

A régi leírásokban sok szó esik márványról, szénről, ólomról, ezüstről stb.-ről. A legszebb márvány Szárhegy környékén található. Mégpedig „tej-

¹⁷ Sz. K.: 125. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései fehér márvány, melynek felülete hajnalpír színt ölt a lég érintkezésénél”. írja Orbán Balázs.¹⁸

Ditró környékén található a község nevéből elnevezett „ditroit”. „Közrez alatti Orotva völgyében fedezték fel néhány éve azon másutt sehol, elő nem forduló szép sötétkék színű díszkővet, melyet a geológusok Ditroitnak kereszteltek el.”¹⁹ Szép szürke márvány található Vasláb községben. Ez a márvány már épület- és sírkövek faragására is használható.

Az ólom és ezüst előfordulásával, kapcsolatban Orbán Balázs felemlít egy rusbergi bányatársulatot, mely 1837-ben a tölgyesi szorosban érceket bányász „és a fekete csillám palában oly gazdag ólom felét talált, melynek mázsája 45—65 font ólmot, 3—9 lat ezüstöt tartalmazott.”²⁰

Borszék környékén barnaszén is található, de a legjobban értékesített altalaji kincs eddig kétségtelesen a borvíz. A borszéki borvíz világhírű. Jó hírnevének köszönhető, hogy a románok még a nevét is fordítás nélkül vették át és „borvíz dela Borsec” néven hozták továbbra is forgalomba. Még a világháború előtt ismerték egész Európában. Borszéknek több kútja és forrása van. Vize bőségesen tartalmaz szénsavat. Gyógyhatását lithium és más ásványtartalma adja meg. A víz hőmérséklete 7—10 Celsius között van.

Eltekintve az eddig legjobban értékesített borvítzól, az altalajnak ma még nincs más olyan terméke, ami bekapcsolódott volna a gazdasági élet vérkeringésébe. Ennek többféle oka van, de az alapok,

¹⁸ I. m. 115. o.

¹⁹ Orbán Balázs: i. m. 119. o.

²⁰ Uo. 128. o.

Erdélyi Magyar Adatbank

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései mint az indulás kezdete, az altalaj feltáratlansága. Egészséges gazdasági élet megindulásához feltétlenül szükséges lenne ennek a vidéknek feltárása, mégpedig a legnagyobb gonddal és tervszerűséggel.

A borvízben levő lithium, vas és egyéb ásványi anyagok, valamint a környéken található szén, a Gyergyó szomszédságában levő balánbányai réz stb. többet sejtetnek, mint amennyit a feltártság mai foka bizonyítani tud.

Ha feltételezzük, hogy az utolsó feltárási és kutatási kísérletek a világháború kitörése előtti években történtek, akkor egészen új lehetőségek nyílnak ezen a téren, mert az eltelt 3 évtized alatt a feltáró eszközök technikailag sokat fejlődtek. Egyes nehezen megoldható feltárási feladatot könnyebben lehet elvégezni ma, mint a századfordulót követő években. Fennállhatott akkor olyan nehézség is, amelyet technikailag egyáltalán nem lehetett megoldani, ma viszont a technika fejlettségénél fogva nem jelent akadályt és meg lehetne vetni az alapját az itteni bányáiparnak.

Döntő fontosságú ebben a kérdésben a termelés terén elért fizikai, vegyi, szervezési stb. eljárási módok tökéletesedése is, ami a vállalkozás jövedelmezőségével van összefüggésben. Tehát ma jövedelmező lehet olyan kitermelés, amely akkor biztos veszteséggel járt.

Mindaddig azonban, míg ezek a próbálkozások eredményre nem vezetnek, az itteni kérdések megoldásánál az altalaj, mint gazdaságföldrajzi tényező, csak problematikusán vehető figyelembe, mert jelenlegi állapotában nem járul hozzá a nép életszínvonalának még biztosításához sem, mégkevésbé annak emeléséhez.

2. Talaj és éghajlat.

Gyergyó területe eltekintve a Maros völgyétől a legjellegzetesebb hegyvidék. Ennek a hegyvidéknek talaja és éghajlata a mezőgazdálkodásnak csak korlátozott lehetőségeket nyújt. Talaja köves és sziklás; éghajlata zord.

A hőmérséklet ingadozása szélsőséges és hirtelen változó. Az évi közepes hőmérséklet Gyergyószentmiklóson 7.— C., Borszáken ellenben már 3.8 C. Megyei viszonylatban a legnagyobb észlelt meleg 33.9, a legnagyobb hideg 30.— C., a hőmérséklet abszolút ingadozása tehát 63.9 C.²¹

A nyári és téli napok száma Gyergyószentmiklóson a következőképen alakult a különböző hónapokban:

Év	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	Összesen	nyári nap	
							Első	Utolsó
1923.	5	1	4	5	4	19	V.10	IX.4
1925.	1	1	—	3	—	5	V. 30	VIII. 26
1927.	—	12	3	5	4	24	VI. 3	IX. 28

Ebben a táblázatban nyári napnak számít az a nap, melyen a hőmérő a +25 C. fokot elérte. Ilyen nap 1925-ben csak 5 volt összesen.

Fagyos napnak tekintjük azt a napot, mikor a hőmérő a 0 C-t eléri. Ezek így alakultak:

Év	I.	II.	III.	IV.	V.	X.	XI.	XII.	Össze- sen	Utolsó fagyos nap	
										Első	
1923.	28	25	4	4	—	—	3	25	89	IV. 5	XI. 14
1925.	27	10	12	—	—	3	10	23	85	III. 23	X. 18
1927.	27	16	1	—	4	—	11	29	88	III.17	XI. 14 ²²

²¹T. Nagy Imre: Csíkmegye közgazdasági leírása, 1902-8. o.

²²Gociman C. Aurel dr.: Industria și comerțul lemnului, din basinul Mureșului superior, Kolozsvár, 1929. 44—46. o.

Erdélyi Magyar Adatbank

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései

A fenti táblázatból is láthatjuk, hogy a tél hosszú, legtöbbször november elején, de néha már október végén beáll és hat-hét hónapig tart.

Az évi csapadék átlagos mennyisége 600—900 mm. között váltakozik. A levegő nyirkosabb januárban és legszárazabb májusban.

A szelek igen erősek és legtöbbször nyugatról és északról fujnak. A zivataros napok megyei átlaga 22—34 között váltakozik.

A felsorolt statisztikai adatokból láthatjuk, hogy a mezőgazdálkodásnak nem igen kedvez a természet. Különösen a hirtelen beálló telek okoznak károkat. Ezeket a károkat értékben sajnos nem tudjuk kifejezni, mert a be nem ért termények kiesett mennyiségéről nem áll rendelkezésünkre statisztikai adat.

A természet mostohaságát bizonyítja az, hogy az itteni lakosság gabona behozatalra szorul. A székelyföldi gabona behozatalra vonatkozólag Vita Sándor végzett számításokat.²³ E számítások szerint a székelyföldi gabona szükséglet fejenkénti évi átlaga 282 kg., mellyel szemben a tényleges termelés jó közepes évben lejenként csak 199 kg. A hiányzó fejenkénti 83 kg-ot behozatallal kell kiegészíteni.

Meg kell említenünk még azt, hogy *az itteni éghajlati feltételek a székelyföldi átlagnál jóval kedvezőtlenebbek.* Ez indokolja az itteni vidék elsőbbségét, midőn a gabonabehozatal fedezésére szükséges egyéb jövedelmi források fejlesztésének sorrendje esedékessé válik.

3. Energiaforrások.

Az energiaforrások okszerű felhasználása a géptechnika fejlődésével és a gépi munka egyre növekvő

²³ Vita Sándor: A Székelyföld önellátása, Hitel, 1937 273—277. o.

Erdélyi Magyar Adatbank

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései
 térfoglalásával fokozódó jelentőségre tett szert. A gyergyói medence gazdasági fejlesztésével kapcsolatban azok az energiaforrások érdekelnek, melyeknek az ipari termelésben gyakorlati jelentőségük van.

A természet közvetlen energiaforrásainak élő energiái közül itt csupán a mozgó víztömegek energiája jöhet számításba. Bár a szél ereje számottevő erőforrást jelent, megbízhatatlanságánál fogva a korszerű igények kielégítésére nem felel meg.

A Görgényi és Gyergyói havasok kedvező domborzati és éghajlati viszonyaikkal a vízierővel való gazdálkodásnak tág lehetőségeit rejtegetik. A gyorsesésű patakok hosszú sora és a Maros felső folyásának eddig ki nem használt mozgási energiája veszteséget jelentett és fog jelenteni még sokáig az itteni gazdasági élet számára.

Újabb számítások nincsenek az itteni vízierők nagyságáról. A Maros felső folyásának szakaszonkénti legnagyobb elméleti lőereje Viczián Ede régi számítása szerint így alakul:

Helynevek	Szakaszok megjelölése a torkollattól számított folyó kilomé- terek szerint	Számításba vett		
		vízmenyiség m ³ /sec.	átlagos esés m/l km.	HP/l km.
Maroshévíz	715—718			
	720—725	4.90	2.80	183
Gyergyóvárhegy	735—737			
	735—740	4.30	1.20	69
	745—750	3.30	0.40	18
Gyergyóremete	745—748			
	755—760	3.00	1.20	48
Gyergyóalfalu	765—767			
	770—775	0.90	3.20	38 ²⁴

²⁴ Viczián Ede: Magyarország vízierői. Budapest, 1905. 226/27. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései

A legbővebb vizű folyó ezen a vidéken a Maros, de a többi folyóvizek ereje sem lebecsülendő. Ez az elgondolás indította annak idején az illetékeseket arra, hogy a Gyilkostónál az ottani környék vizijének kihasználására áramfejlesztő erőműközpont építését tervezék. Ennek a villamos központnak lett volna a feladata, hogy a gyergyói medencét villamos árammal ellássa.

A Székelyföld villamosításának nagyvonalúsága azonban újabb tervek megvalósítását vetette fel. Ezek a tervek valószínűleg Erdőszentgyörgy vidékének földgáz forrásaira építenek. Az itteni vizierők kihasználásának elejtése súlyos csapást jelent a vidéknek. Meg kell tehát találni a módját annak, hogy ezek a vízierők bekapcsolódhassanak a nemzeti termelésbe. Az áramellátás biztosítása is kívánatossá teszi **a kisegítő tartalék telepek építését**. Esetleg egy ilyen kisegítő telep építését kellene biztosítani ennek a vidéknek. Más-más helyen felépített és más-más természetű erőforrásokkal dolgozó telepek áramszolgáltatásának folytonossága is sokkal jobban biztosítható, mint egyetlen központosított telep esetén.

A kötött energiák, melyek kémiai energia alakjában energiahordozókban vannak lekötve négy főcsoportra oszlanak: 1. a növényi tüzelőszerek, 2. az ásványi szenek. 3. az ásványi olajok és 4. a földgáz.

A gyergyói medence jelenlegi ismereteink alapján földgázzal és ásványi olajjal nem rendelkezik. Ásványi szénen azonban már tartalmaz az altalaj, de a mostani gyakorlati jelentősége a kötött energiák másik nagy csoportjával, a növényi tüzelőszerekkel szemben, ma még igen csekély. A nagy erdőkitermelések idején a fahulladék és fűrészpor is bőséges energiát jelentett. Éveken keresztül például a gyergyószentmiklósi villany-

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései
telep üzemanyagul kizárólag majdnem csak fűrész-
port (mosztot) használt.

A gyergyói medence két legfontosabb energiaforrása ezek szerint a tüzelőszerű használt fa és a vizierők. Ezzel az erőforrások legértékesebb csoportjának jutott birtokába, mert energiagazdálkodás szempontjából a növényi származású tüzelőszerek és vizierők jelentősége abban áll, hogy az ásványi származású energiák véges készletével szemben, évről-évre megújuló értéket jelentenek. Az ásványi eredetű tüzelőszerek felhasználásával tőkénket éljük fel, míg vizierőink és erdősegeink évi hozamában, a természetnyújtotta tőke gyümölcseit élvezzük.²⁵

A tüzelőszerű használható fakészletek azonban jelenleg nem bőségesek. A román uralom idején végbevitt mértéktelen erdőkitermelés még sokáig éreztetni fogja káros hatását. A vizierők kihasználása ugyanakkor pedig még kezdetét sem vette, hogy legalább ott, ahol az lehetséges, helyettesítse, illetve pótolja a növényi eredetű erőforrások használatát.

Így elmondhatjuk az energiaforrásokról, hogy jelenlegi állapotukban nem szolgálhatják a gazdasági élet élénkítését.

Meg kell említenünk még azt az erőforrást is, mely villamos energia alakjában fog az itteni gazdasági élet rendelkezésére állani, ha az általános szélességi villamosítás sikeresen befejeződik. Annak ellenére, hogy nem helyi energia kihasználásáról van szó, mégis nagyhorderejű lehet különösen az ipar fejlődésére, de később fejlesztő hatását a mezőgazdaság is érezni fogja.

²⁵ Közgazdasági Enciklopédia, Bp. 1932. II. kötet 83. o.

4. Határvidék jelleg

Miként a földrajzi leírásból is kitűnik a gyergyói medence az ország keleti határában fekszik. Határmenti fekvésével a gazdaságpolitikuskak feltétlenül számolnia kell. Számba kell vennie az összes előnyöket és hátrányokat, melyek a határmenti fekvésből kifolyólag Gyergyó fejlődésére hatással vannak.

A századok folyamán betöltött határvédelmi hivatás felbecsülhetetlen gazdasági veszteséget jelentett a gyergyóiaknak. Ennek a szolgáltatásnak ellátása rengeteg munkaóra elvesztését jelentette a nép magángazdasága számára.

„A határvédelmi szolgálat évente 149 és fél napot vett igénybe hosszabb-rövidebb megszakításokkal, az egész esztendőn át. Ez a közel félévi lefoglaltság óriási hátrányt jelentett a földművelésben és gazdálkodásban, holott továbbra is ez maradt az élet egyedüli alapja, mert a katonai szolgálatért nem járt fizetés.”²⁶

Ezt a súlyos áldozatot akkor tudjuk igazán értékelni, ha arra is gondolunk, hogy egy ilyen határvédelmi hivatás betöltése mennyivel könnyebb volt más vidéken, pl. a gazdag Bácskában, melynek televényűdös földje könnyebb határszéli életet tud biztosítani, mint a köves, sziklás gyergyói talaj.

Azóta a honvédelmi elgondolás is lényegesen megváltozott. Ma már a határvédelmet az ország egész lakossága közösen látja el. A múltban elszenvedett veszteséget részben pótolja az a forgalomemelkedés, melyet az itteni határvidéken elhelyezést találó katonaság okoz.

A mezőgazdaság számára különösebb hátrányt

²⁶ Böződi Györgyi i. m. 212. o.

Erdélyi Magyar Adatbank

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései nem jelent a halármenti fekvés. Másképp van azonban az iparban. Itt ugyanis a határvidék-jelleg képes egyes iparok kifejlődését teljesen megakadályozni. Különösen áll ez a hadiiparra, mely valósággal menekül a határvidéktől.

A gyergyói medence iparosításával kapcsolatban is felvetődik az a kérdés, melyik az az ipar, melynek fejlődését nem gátolja a határvidék-jelleg.

Miként fentebb említettük a mezőgazdaságnak nem okoz különösebb hátrányt a határmenti elhelyezkedés. Ugyanez áll a mezőgazdasággal rokon erdőgazdaságra és állattenyésztésre is. Az iparosítás elindításának ezen a vidéken tehát az erdő- és mezőgazdaság, valamint az állattenyésztés szolgáltatta nyersanyagok feldolgozására kell támaszkodnia. Ezek szerint a mezőgazdasági ipar az az ipar, melynek fejlődését nem gátolja a határmenti fekvés.

Ez az ipar elsősorban a belső szükségletek kielégítését kell, hogy ellássa és nem engedhető meg, hogy csak a kivitel lehetőségére építsen. A mult század végén kifejlődőben volt már egy székely kisipar, melynek egyedüli piacát Románia jelentette.²⁷

Az Osztrák-Magyar Monarchia és Románia között 1882-ben kitört vámháború ezt a kezdő székely kisipart teljesen tönkre tette. Ennek a vámháborúnak még országos hatása is érezhető volt. „E vámháborúval kezdődött a Monarchia iparának térvesztése a román piacon, míg Románia egyenlőre állatkivitele számára nem talált kárpótlást.”²⁸

A kereskedelem számára a határmenti fekvés nem jelent hátrányt. Természetesen feltétele ennek a jó és

²⁷ Böződi György: i. m. 99. o.

²⁸ Heller Farkas: Közgazdaságtan II. Budapest, 1932. 224. o.

Erdélyi Magyar Adatbank

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései gyors közlekedési eszközök és a mérsékelt szállítási díjszabás. Erős külkereskedelmi forgalom még élénkíti vámtevékenységével a kedvező útvonalon fekvő határmentét. A gyergyótölgyesi és gyergyóbékási szorosok alkalmasakká válhatnak egy esetleges külkereskedelmi forgalom lebonyolítására, de ehhez okvetlenül szükséges a vasútvonal kiépítése a körvasúttól az említett szorosokig.

Tehát a határmenti terület mezőgazdaságára, ipárra és kereskedelmére más-másképen hat ugyan a ha tárvidekjelleg, de ez a hatás az általános gazdasági életre nem előnyös. A hátrálynak nagy része a mai központosított közigazgatásban gyökerezik és már részbeni decentralizációval kiküszöbölhető lenne. A további hátrányok enyhítésére a gazdaságpolitikának meg vannak a maga eszközei és közbelépése mint majd később látni fogjuk a gyergyói medencében feltétlenül indokolt.

5. Úthálózat és közlekedés.

Az erdélyi, de különösen a székelyföldi közútak elhanyagoltsága nyilvánvaló tény. A közútak elhanyagoltsága nehezíti a közlekedést és csökkenti a forgalmat. Ezért szükséges ezeknek az utaknak kijavítása s rendbehozása a legrövidebb idő alatt.

Az utak jó karbantartása mellett különösen kívánatos a közlekedés fejlesztése szempontjából először is a medence központjában fekvő nagylélekszámú közületek közti autóbuszközlekedés minél olcsóbbá tétele és a járatok sűrítése. Nagyhorderejű lépést jelentene, ha az általános gazdasági fejlődéssel párhuzamosan naponta több autóbuszjáratot állítanának be Gyergyószentmiklós — Szárhegy — Ditró — Remete, valamint

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései Gyergyószentmiklós—Alfalu—Csomafalva—Újfalu és Tekerőpatak között. **Ez által el lehetne kerülni, hogy csupán egynéhány kilométer miatt ez a vidék a nagyközségek széteső érzetében éljen.**

A medence központja és a külső gyergyói részek közti úthálózat és közlekedés kérdései a távolabbi forgalom szempontjából fontosak. A Gyergyószentmiklós—Gyilkostó—Gyergyóbékás, a Ditró—Gyergyótölgyes és a Gyergyóremete—Laposnya (Szászrégen felé) közti utak további kiépítése, illetve állandó karbantartása elsődrendű gazdaságpolitikai szükséglete ennek a vidéknek. Szászrégen és Laposnya közötti mintegy 40 km-es útszakasz már ki van épülve. Laposnyától Remetéig mintegy 20 km-es utat kellene még csak kiépíteni, hogy a rég várt közvetlen forgalom Gyergyóremete és Szászrégen között megindulhasson.

Szükségesnek látszik a Ditró és Borszék közötti közvetlen állami útvonal kiépítése is. Ugyanis nem lehet közömbös a gyergyói központi közületek szempontjából, ha a Ditró és Szárhegy birtokán fekvő világhírű borszéki fürdő nagy idegenforgalma **közvetlen kapcsolódik be gazdasági életébe vagy mint jelenleg Maroshévízen keresztül nagy kerülővel.**

Ennek az útvonalnak megépítését már a székely kongresszuson kérték. „Föltétlenül szükséges, hogy a Ditrónál elhaladó állami út kiágazásából Közrezen át Borszék—Bélbornak egész Dragojászáig egy állami útvonal létesíttessék.”²⁹

Gyergyószentmiklós és Balánbánya közötti út fenntartása is gazdaságosnak mutatkozik, különösen ha Balánbányán a rézbányászat újból megindul. Erről az útról Orbán Balázs is megemlékezik: „Csíkból

²⁹ Sz. K.: 254. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései Gyergyóba vezető utat, ha azt eszélyesen és a tájalakulás tekintetbe vételével vezették volna, az Olt völgyén kell vala felvinni egészen annak forrásáig, hol egy menedékes hegyhátan minden nagyobb nehézség nélkül át lehetett volna vezetni Gyergyóba.”³⁰

A vízi utak jelentősége ma már sokkal kisebb mint régen volt. Hajdan igen élénk tutajozás folyt a Kis-Besztercén és a Maroson, Gyergyóalfalutól lefelé. A forrástól „alig egy órai távokra eső Alfalunál már tutajokat hordanak zúgó hullámai” írja Orbán Balázs a Marosról.³¹

Tekintve, hogy a szállítási eszközök rohamosan kifejlődtek és a tutajozással az áru minősége romlik, lehetséges, hogy a tutajozás létjogosultságát végképp elveszti. Siettetni fogja ezt a folyamatot a minőségi fapipar kifejlődése is. Ennek az iparnak könnyű áruai, mint például fogszikkáló, gyufa stb. előnyösen szállítható tengelyen is.

A gyergyói medence legfontosabb útvonala a székelyföldi körvasútnak erre a területre eső része mintegy 54 km. Ez a körvasút csak 1909-ben épült ki teljesen. A vasútvonal megnyitása fordulópontot jelentett a székelység életében. Teljes fejlesztő hatását azonban a székelység még máig sem élvezhette. A történelmi tényező gyakori közbelépése kisebb-nagyobb szakaszokra osztotta fel az azóta eltelt időt. Ezeknek az időszakoknak megfelelően váltakozott a vasútvonal jelentősége is. A forgalomnak való átadásától a világháború kitöréséig rendelkezésre állott idő rövid volt arra, hogy a gazdasági hatását le lehessen mérni, tudományosan feldolgozni és a szükséges intézkedéseket meghozni. Azután több mint négy éven keresztül a

³⁰ I. m. 103. o.

³¹ I. m. 103. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései
háborús erőfeszítések szolgálatában állott. A békekötés után az idegen uralom alatt az itteni nép érdekébe hozandó gazdaságpolitikai intézkedésekről pl. kedvezményes díjsszabás, különjáratok stb. szó sem lehetett. A második bécsi döntéssel a vonal megszakadt. Most mikor a Szeretfalva—Déda közti vasútvonalat a forgalomnak átadták, újból a háborús erőfeszítések idejét éljük.

A Székelyföld közlekedését a Marosvásárhely—Sepsiszentgyörgy közti székely körvasút csak részben oldotta meg. Egy második vonal szükségességét már régóta érzi a gazdasági élet.

A visszacsatolás után nemsokára Petrichevich-Horváth Miklós báró dr. ezt a második vonalat a következőkép jelöli meg: Marosvásárhely—Székelykeresztúr és Székelyudvarhely—Sepsiszentgyörgy között.³² Élénk sajtóvita is folyt az Udvarhely—Csíkszereda és Marosvásárhely—Székelyudvarhely—Sepsiszentgyörgy közti vasútvonal megépítése, illetve megépítésének elsőbbsége körül. Dr. Barabás Andor Háromszék vármegye alispánja is a Marosvásárhely—Székelyudvarhely—Sepsiszentgyörgy közti vasútvonal megépítése mellett foglalt állást.

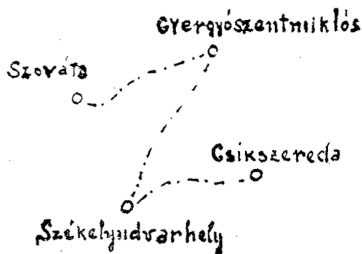
A végleges megoldáshoz azonban csak akkor érünk el, ha a két vonalat nyugat-kelet irányban is összekapcsoljuk. Hiszen ennek szükségességét érezték azok, akik a Székelyudvarhely—Csíkszereda közti vasútvonal mellett sorakoztak fel. **A keleti és nyugati székely részek vasúttal való összekapcsolása** sürgős nemzeti és gazdasági érdek. A Görgényi havasok, a Hargita és Baróti hegyek mintegy népválasztóként

³² Magyar Statisztikai Szemle, 1940. 753. o. A továbbiakban: M. S. Sz.

Erdélyi Magyar Adatbank

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései
húzódnak a Székelyföld közepén gazdasági és kultú-
rális szempontból egyaránt.

Három rövid vasútvonallal ez a kérdés is meg-
oldódna. Megoldódna egyuttal hosszú időre az egész
székelyföldi vasútvonal kérdésének lényege is. Ez a
három vonal a következő; Szováta—Gyergyószentmik-
lós, Gyergyószentmiklós—Székelyudvarhely és Székely-
udvarhely—Csíkszereda. Ezt a három vasútvonalat, ha
egységbe akarjuk foglalni, nyomtatott z-betű alakjá-
nál fogva, röviden zévasútnak nevezhetjük.

A megépítendő
„Székelyföldi
zévasút“.

A zévasútnak két vonala az erdélyi folyammenti vasútvonalak folytatása. A Szováta—Gyergyószentmiklós közti vonal a Kis-Küküllő völgyében szaladó vasút meghosszabbítása lenne. Az Udvarhely—Gyergyószentmiklós közti vasút pedig meghosszabbítaná a Nagy-Küküllő völgyének vasútvonalát a Sikaszó völgyén fel.

A zévasút harmadik ága lenne talán a legnehezebben megépítendő technikai szempontból, mert Székelyudvarhely és Csíkszereda közt folyam- és hegyrendszereket kell átszelni.

Toporczi Emil dr. a Marosvásárhely—Székelyudvarhely—Sepsiszentgyörgy közti vasútvonal, vala-

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései mint a Székelyudvarhelyről kiinduló gyergyószentmiklósi és Csíkszeredai vonalak **egyidejű építését** sürgeti.³³

A székely körvasúttal párhuzamosan futó második székely fővonal és az említett székelyföldi zévasúton kívül még egy vasútvonal kerülhet szóba, mely Romániával való összeköttetést lenne hivatva süríteni. Ez mint lehetőség adódik, mert szükségességét a Magyarország és Románia, illetve az ukrán keleti részek közti gazdasági forgalom jövőbeni alakulása dönti el. Ez a vonal vagy Gyergyószentmiklós és Gyergyóbékás vagy Maroshévíz és Gyergyótölgyes között épülhetne ki a békási, illetve a tölgyesi szoroson át. A székely kongresszus az utóbbit ajánlotta.³⁴

Számításba kell azonban vennünk, hogy azóta kiépült a Beszterce—Dornavatra közti vonal. A dornavatrai (Csernovic felé) és gyimesi (Galacnak) vonalak közti távolság közepére esik a tölgyesi (Odessza felé) vasútvonal terve, ami megint ezen szoros mellett érvel. Ha a vasút megépítése szükségessé válik és Tölgyesen keresztül épülne meg, akkor Gyergyószentmiklós és Gyergyóbékás között a tervezett villamosjárat is elegendő lenne az idegenforgalom lebonyolítása és élénkítése érdekében, lemondva az országközi forgalom előnyéről.

³³ Magyar Közlekedési Szemle, 1942. 5. szám 28. o.

³⁴ Sz. K.: 266. o.

IV. Adottságok és lehetőségek a közgazdaságpolitika számára.

Miután meggyőződünk a gazdaságföldrajzi viszonyok mostohaságáról, vizsgáljuk meg azokat a gazdasági adottságokat, melyek minden mostohaságuk ellenére megélhetést nyújtanak az itteni népnek. Ugyanakkor a jövő lehetőségeit is kutatni fogjuk, hogy a jövő megélhetéséért aggodó egyre szaporodó lakosság kérdéseire megnyugtató feleletet találhassunk.

Kiindulási pontnak vesszük a földrajzi fekvést, melynek kedvező vagy kedvezőtlen volta már alapjában befolyásolja a gazdasági életet.

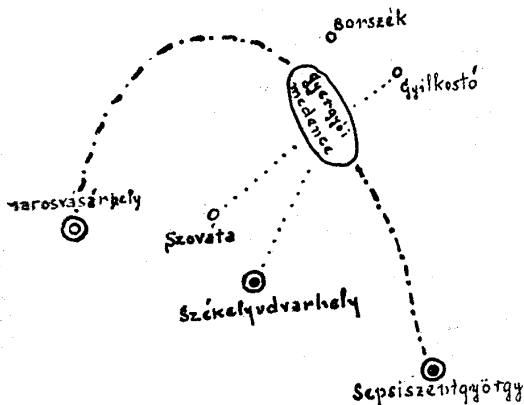
1. Földrajzi fekvés és elhelyezkedés.

A gyergyói medence földrajzi fekvése székelyföldi viszonylatban kedvezőnek mondható. A vidéknek nagy előnye, hogy a székely körvasút északnyugat-délkeleti irányban egész területén áthalad. A székely körvasúttal kapcsolatban további előnynek tekinthetjük azt a tényt is, hogy a Marosvásárhely—Sepsiszentgyörgy közötti távolság közepén fekszik.

Az idegnforgalommal kapcsolatban alakult ki a gazdasági áramlatnak egy másik előnyös iránya, mely **délnyugat-északkeleti** vonalat mutat és Szovátát köti össze a Gyilkostóval. A szováta—gyergyószentmiklósi vasútvonal megépítése fellendítené a szováta-i fürdőzők gyilkostói kirándulásait. Ugyanakkor bekapcsolná

Erdélyi Magyar Adatbank

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései az egész Nyárad mentének fejlett mezőgazdaságába az itteni havasi gazdálkodást. Az elsőnek említett északnyugat-délkeleti irányban haladó gazdasági forgalmat merőlegesen keresztezi a másik kialakulóban levő dél-nyugat-északkeleti forgalom. Így a gyergyói medence a gazdasági áramlatok kereszteződésének gyújtópontjába került.

Marosvásárhely—Sepsiszentgyörgy 253 km.

$\frac{253 \text{ km}}{2}$ = Gyergyói medence.

2

A forgalomkereszteződéssel járó élénkebb gazdasági tevékenységet kiszélesíti és alátámasztja az itteni egymáshoz közelfekvő nagyközségek gyűrűs elhelyezkedése. Észak-Erdélyben szinte egyedülálló ez a tömörülési hajlam, amit a gyergyói medencében észlelünk. Sőt országos viszonylatban is, Gyergyó Csanád vármegyével együtt a legtömörültebb települési helynek mutatkozik az 5001—10.000 lakosú városok és községek csoportjában. Csanád vármegye összlakosságának 35.6%-a, míg Csík vármegye lakosságának 32.6%-a lakik 5001—10.000 lakosú városban, illetve község-

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései ben.³⁵ Csík vármegyének összesen 8, Háromszéknek 2 és Udvarhelynek az egész megyében csak egy ilyen községe, illetve városa van.³⁶

Csík vármegyének 64 községe van és a 35-ik helyet foglalja el a községek és városok számának országos kimutatásában, míg az első Zala vármegye 502 községgel. A községek és városok átlagos lélekszámának kimutatásában azonban Csík vármegye már a 13-ik helyre ugrik fel 2687 lélekszámmal.³⁷

Csíkban a vármegyénbelüli tömörülés Gyergyóban csúcsosodik ki, mivel itt van az említett 8 csíkvármegyei nagyközségből négy: Ditró, Alfalú, Remete és Békás, valamint a tízezren felüli lélekszámú Gyergyószentmiklós városa is. A gyergyói medence felső részében a közületek átlagos lélekszáma 5209. Ezzel az átlagos közületi lélekszámmal *a gyergyói medencének ez a része Észak-Erdély legtömörültebb vidékévé lép elő*. Országos viszonylatban a 7-ik helyet foglalja el, megelőzve Csanád vármegyét is, melynek átlagos lélekszáma csak 4127.

A gyergyói medence felső részében mint már említettük a nagylélekszámú községek gyűrű alakban helyezkednek el egymástól igen csekély távolságra.³⁸

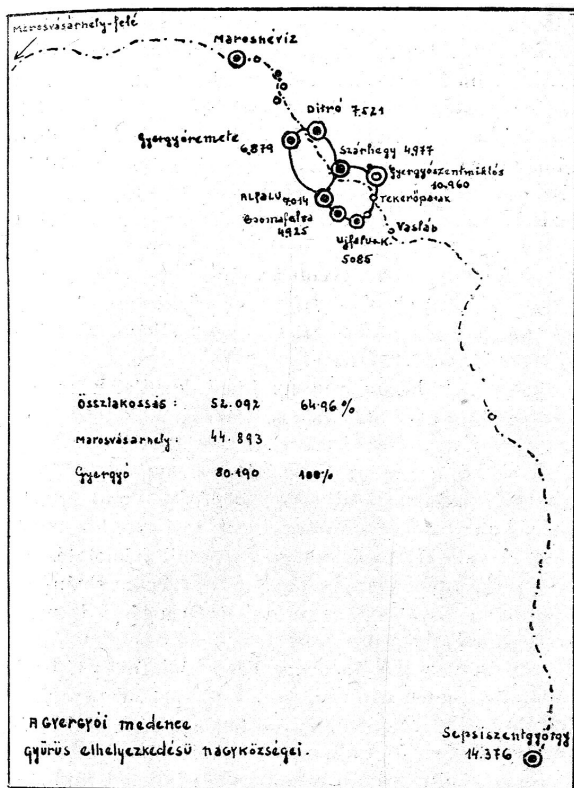
Ha a nagyközségek vázlatos elhelyezkedését szemléljük, önkéntelenül is kísértenek dr. Cettler Jenő sorai, midőn a középkori német városok lélekszámával foglalkozva így ír: „Olyan tekintélyes gócpontok, mint Basel, Frankfurt, Zürich mindössze 8—10.000 lakossal bírnak és egészen ritka kivétel a 20.000 lélekszámon felüli város, pl. Nürnberg, Strassburg, Lübeck, Aus-

³⁵ M. S. Sz.: 1942. 88. o.

³⁶ Uo. 82. o.

³⁷ M. S. Sz.: 1942. 87. o.

³⁸ A gyűrűs elhelyezkedésű nagyközségek vázlatát lásd a 37. o.

borg, míg nagyváros Köln 30.000 lakossal. Az átlag-típus 5000 lélekszámon alul marad. A német birodalom területén kb. háromezer ilyen község van, mintegy 4—5 órai távolságra egymástól.³⁹

³⁹ Dr. Cettler Jenő: Az emberi gazdálkodás története, Bp. 124. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései

Az idézett sorokban hasonlóságot és különbséget is láthatunk a német és a székely közületek kialakulásában. A hasonlóság kedvezőnek mondható, mert ezek a gyergyói közületek egymástól csak átlagos fél-óraira fekszenek. Nem egy közülük össze is épült, illetve egymástól alig választja el valami. Már Orbán Balázs így ír Ditróról: „A tér túlfelén fekvő Remetétől csak a Maros választja el.”⁴⁰ Egy másik helyein ezeket olvashatjuk: „Újfaluvál csaknem össze van épülve Kilyénfalva Gyergyó legkisebb faluja, mely a Szent-Miklós közeli Tekerőpataktól csak rövid negyed órára fekszik.”⁴¹ Ez az utóbbi mondat a legjellemzőbb talán az itteni községek fekvésének közelségére.

A másik hasonlóság az itteni közületek magas lélekszáma, ami 5788 átlagos lélekszámnak felel meg, ha Kilyénfalvát összeépültnek tekintjük Újfaluvál.

Inkább a különbség sajnálatos, ami az említett német és az itteni közületek fejlődésében mutatkozik. Észre kell ugyanis vennünk, hogy a gyergyói közületek várossá való fejlődésükben lemaradtak német testvéreik mellett. A forradalmak, megtorlások, elvándorlások stb. kedvezőtlen kihatásait ezen a téren is megérezte a székely nép.

Ha a gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdéseit megakarjuk oldani, akkor nem szabad figyelmen kívül hagynunk **a fejlődési erők eme következetes tömörülési hajlamát**. Tudomásul kell vennünk az összeépülésre való irányzat tényét és feladatunknak kell tekintenünk *ennek az irányzatnak érvényre jut-tását*. Ebben a munkában segítségünkre van az itteni dinamikus népszaporulat is, mely duzzadó erővé

⁴⁰ I. m. 116. o.

⁴¹ Uo. 148. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései táplálja a fent ismertetett tömörülési készséget. Ezt a népszaporulatot az alábbiakban tesszük vizsgálat tárgyává.

2. Népesedési viszonyok.

A gyergyói medencében van a székelység egyik kiapadhatatlan népi forrása. A gyergyói medence nagyközségeinek alapját az itteni mesés népszaporulat vetette meg. Volt idő, mikor Gyergyó természetes népszaporulata felülmulta a japáni nép természetes szaporulatát is. Ebben az időben képes volt ez a nép egy emberélet alatt önmagát kétszerezni. Ezt a szaporulatot a szülőföld életlehetőségei nem tudták lekötni és így a gyergyói medence tényleges szaporulata aránytalanul lemaradt a természetes szaporulattal szemben. Lássuk azonban a statisztika szemléltető adatait.

A II. bécsi döntéssel visszatért városok népmozgalmát feltüntető kimutatásban az 1910/11. évek átlagában Gyergyószentmiklós az első helyet foglalja el 14.5%-os természetes népszaporulatával. Másodiknak következik Felsőbánya 12.2%-el és az utolsó a székely városok között Székelyudvarhely a maga 0.7%-os természetes szaporlatával. Kézdivásárhely —4.6%-os csökkenéssel szerepel.⁴²

	Népség 1910-ben	Házasságkötés		Élvesztetés		Halálozás		Természetes szaporodás	
		szám	szertint	szám	szertint	szám	szertint	szám	szertint
1910/11.-ben		ezer lélekre							
1. Gyergyószentmiklós	8905	79	342	213	129	8.9	38.4	23.9	14.5
2. Felsőbánya	4422	44	177	123	54	10.0	40.0	27.8	12.2
3. Nagybánya	12877	128	446	389	57	9.9	34.6	30.2	4.4
4. Csíkszereda	3701	19	96	80	16	5.1	25.9	21.6	4.3
5. Székelyudvarhely	10244	72	211	204	7	7.0	20.6	19.9	0.7
Gyergyószentmiklós			14.5%-os				természetes		szaporodás

⁴² M. S. Sz.: 1940. 682. o.

Erdélyi Magyar Adatbank

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései
 porulatát összehasonlítva a világ legszaporább népei-
 nek természetes szaporulatával, a következő sokat-
 mondó táblázatot kapjuk:

1908—13-ig

1. Románia	20.4	%
2. Oroszország	16.1	„
3. Gyergyószentmiklós	14.5	„
4. Japán	13.1	„
5. Magyarország	11.6	„

1937-ben⁴³

1. Oroszország ⁴⁴	—	%
2. Japán	13.6	„
3. Románia	11.5	„
4. Gyergyószentmiklós	7.0	„
5. Magyarország	6.0	„

A román uralom alatt a székelység természetes szaporulatának ezreléke az egész vonalon zuhanás-szerűen esett. Zuhanásszerűnek kell tekintenünk Gyergyószentmiklós természetes szaporulatának csökkenését is, mert szaporulatának több mint felét vesz-
 tette el. Ez idő alatt Felsőbánya és Nagybánya vidéke viszonylagos előnyt élveznek a színmagyar Székely-
 földdel szemben és ha nem is érik el a 14.5%-ot, de megelőzik Gyergyószentmiklós természetes szaporu-
 latának ezrelékét.⁴⁵

	Népesség 1930-ban	Kiszámított népesség az 1937 év közepén	Házasságkötés	Élvesztülés	Halálozás	Természetes szaporodás	Házasságkötés	Élvesztülés	Halálozás
1. Felsőbánya	4127	4357	40	132	75	57	9.2	30.3	17.2
2. Nagybánya	13904	14466	184	413	295	118	12.7	28.5	20.4
3. Gyergyószentmiklós	10355	11504	87	262	182	80	7.6	22.8	15.8
4. Csíkszereda	4807	5020	35	74	62	12	7.0	14.7	12.4
5. Székelyudvarhely	8518	8440	66	161	167	6	7.8	19.1	19.8

⁴³ M. S. Sz.: 1941. 554—555. o.

⁴⁴ Az utolsó oroszországi adat 1928-ban, 25.—%. Mivel 1900. óta 1928-ig mindig 13.6%-on felül volt, vettük elsőnek.

⁴⁵ M. S. Sz.: 1940. 682. o.

Erdélyi Magyar Adatbank

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései

Minden nehézség ellenére is Gyergyószentmiklós megtartotta vezető helyét a székely városokkal szemben. A gyergyói nép erkölcsi és élettani erejére vall, hogy természetes szaporulata újból emelkedőben van.⁴⁶

Miután megvizsgáltuk a természetes szaporulatot és azt láttuk, hogy bizonyos átmenet után javulóban van, térjünk át a tényleges szaporulat vizsgálatára, valamint a kettőjük egymásközi viszonyára.

A tényleges szaporulat vizsgálatának alapjául szolgáljon a következő táblázat, mely a gyergyói községek lélekszámát tünteti fel:

A gyergyói medence felszegének közületei:

	1807 ⁴⁷	1910 ⁴⁸	1930 ⁴⁹	1941 ⁵⁰
1. Gyergyószentmiklós	7.223	8.905	10.355	10.960
2. Ditró	4.783	6.903	6.785	7.521
3. Alfalu	5.618	6.442	6.763	7.011
4. Remete	3.445	6.207	6.796	6.879
5. Szárhegy	3.099	4.753	4.889	4.977
6. Csomafalva	2.230	3.917	4.377	4.925
7. Ujfalu	3.925	4.225	3.815	4.089
8. Tekerőpatak	1.737	2.650	1.995	3.102
9. Vasláb	779	940	2.017	1.629
10. Kilyénfalva	835	886	981	996
Egyéb	607 ⁵¹	—	—	—
Összesen:	34.281	45.828	48.773	52.092

⁴⁶ Statisztikai Negyedévi Közlemények 1942. I—III. 6. o. Gyergyószentmiklós természetes szaporulata 9.9%

⁴⁷ Orbán Balázs: A Székelyföld leírása, 7. o.

⁴⁸ Révai Nagy Lexikon Bp. 1913.

⁴⁹ Recensământul general al populației României din 1930. II. 131. o.

⁵⁰ Magyarország Helységnévtára 1941.

⁵¹ A gyergyói medence felső részére jutó arányos rész a 750 élek egyéb lakosságából, $41622+750 = 42372$; $41622:100\% = 33674$; $80.9\% + 2234:5.37\% + 5714:13.73\%$; $607 + 40 + 103 = 750$,

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései

A gyergyói medence alsó részében a közületek lélekszáma 1941-ben így alakult: Várhegy: 2607, Salamás: 2181, Galócás: 1665 és Hodos: 1513; összesen: 7966 lélekszám.

A külső gyergyói részek közületeinek lélekszáma: Békás 9609, Tölgyes: 4479, Borszék: 2247, Bélbor: 2137 és Holló: 1660, összesen: 20.132.

A fenti számokból kitűnik, hogy 1867-től 1941-ig 4 közület: Csomafalva—Újfalu és Vasláb—Kilyénfalva helyet cseréltek, míg a többiek megőrizték lélekszám szerinti sorrendjüket. A lélekszáma 1910. és 1941. között csak egy községnek: Újfalunak csökkent.

Ha elfogadjuk a normális viszonyoknak tekinthető 1910. és 1911. év természetes szaporulatának 129 lelket kitevő számát, akkor Gyergyószentmiklós lakossága az 1867. évi lélekszámát alapul véve **56 év alatt kellett volna megkétszereződjék.**⁵²

Ezzel szemben azt látjuk, hogy 74 év után 1941-ben is csak 10.960 a lakosság száma. Ez azt jelenti, hogy a természetes szaporulat 60.85%-a eltávozott.⁵³

Ha ugyanazt a számítást elvégezzük 1930. és 1941. között, tekintetbe véve a természetes szaporulat csökkenését és az így kapott eredményt kapcsolatba hozzuk az 1867. és 1941. év között végzett számítások eredményével, akkor megtudjuk, hogy már a ter-

⁵² $56 \times 129 = 7224$, $7224 + 7223$ (1867. évi lélekszám) = 14.447; $2 \times 7228 = 14.446$ -al. Ezek szerint Gyergyószentmiklós lélekszáma 1923-ban legalább 14.446 kellett volna legyen.

⁵³ $74 \times 129 = 9546$, $9546 + 7223 = 16.769$. Tehát ennyi kellene legyen Gyergyószentmiklós lakossága 1941-ben bevándorlás nélkül saját természetes szaporulatával. $16769 - 10960 = 5809$. 9546-nak 60.85%-a = 5809-el.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései
mészetes szaporulat 62.36%-a távozik el és így az elvándorlás százaléka emelkedő irányzatot mutat.⁵⁴

Ennél még kedvezőtlenebb képet kapunk, ha Gyergyóremete állapotát vizsgáljuk 1930. és 1941. év között. **Itt ugyanis a természetes szaporulat 89.625%-a távozott el.**⁵⁵

A természetes szaporulatnak ez a majdnem 90 százalékos lefolyása óriási vesztesége ennek a vidéknek. Az emberi szervezet ilyen vérvesztésbe belepustul. A közület életében is örök aléltságot jelent, melyből magához térni magától nem tud. A gazdaságpolitikának ilyen esetben mentő jelleggel és gyorsasággal kell közbelépnie.

A természetes és tényleges szaporulat közötti ily nagyfokú eltérés a megélhetési lehetőségek nagyfokú aránytalanságával van összefüggésben. Egyetlen helyes megoldás a helyi megélhetési lehetőségek fejlesztése, hogy a természetes népszaporulat minél

⁵⁴ $10960 - 10355 = 605$; 1933-ban a természetes szaporulat csak 80 volt. Tehát $10 \times 80 = 800$, $10960 - 10355 = 605$ lélek a tényleges szaporulat. $800 - 605 = 195$. Ezek szerint a 800 lelket kitevő természetes szaporulattól eltávozott 195, ami 24.37%-nak felel meg. Ha ezt az eredményt össze akarjuk hasonlítani a 74 évi időtartamra számított eredménnyel, akkor a természetes szaporulat csökkenését is tekintetbe kell vennünk. A természetes szaporulattal 129-ről 80-ra esett, ami 62.01%-a a réginek. Tehát 37.99%-kal csökkent a természetes szaporulat. Azt várhatnók, hogy az elvándorlás is ennyivel csökkenjen, $60.85\% - 37.99\% = 22.86\%$. Ennél azonban 1.51%-kal több az eltávozottak száma. Így $60.85\% + 1.51\% = 62.36\%$ -nak felel meg az első látásra kedvezőnek tűnő 24.37%.

⁵⁵ Gyergyóremete 1930. és 1941. év között $6879 - 6796 = 83$ lélek tényleges szaporulattal szerepel. Ha a gyergyószentmiklósi 1930. évi természetes szaporulattal vesszük csak, ami városias jellegénél fogva alacsonyabb a falu életét élő Remete község természetes szaporulatánál, akkor 10 év alatt 800 lelket tenne ki a természetes szaporulat a tényleges 83 lélekkel szemben. A hiányzó 717 lélek az eltávozottak száma, ami 89.625%-nak felel meg.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései magasabb százalékát köthesse le. Ezt azáltal érhetné el a gazdaságpolitika, ha a tervszerű erdőgazdálkodásnak, a belterjesebb mezőgazdálkodásnak és az állattenyésztés fejlesztésének útját egyengetné. **Ez az út itt a havasi mintagazdasághoz vezethet el**, ami a föld termőerejének fokozása révén a többtermelésben nyilvánul meg. Ez a többtermelés nyújtaná a megélhetést az itteni népfeleslegnek és ezzel megoldódna a természetes népszaporulat lekötése.

A gazdaságpolitika ezen a hegyes havasi vidéken azonban csak akkor végez egész munkát, ha a fejlesztő eszközeivel kitermelt javak helyszínen való feldolgozását is elősegíti. A javak feldolgozásával járó változatos munka viszont a kultúrszínvonal emelkedését segítené elő. A többtermelés és a javak helyszíni feldolgozása csak együttesen vezethet el a gyergyói medence gazdasági és kultúréletének kivirágzásához.

A lakosság számával kapcsolatban foglalkoznunk kell Gyergyónak a megyén belüli helyzetével is.

A földrajzi leírásban már említettük, hogy Gyergyó Csík vármegyéhez tartozik. Régebben azonban nem volt ilyen szoros a kapcsolat Gyergyó és Csík között.

„Valaha külön joghatárokkal bírt a mai Csík megyében Gyergyószék is, Csíkszék is, sőt egyidőben Kászonszék is.”⁵⁶

A mai Csík vármegye tehát három külön szék-ből: ú. m. Csík-, Gyergyó- és Kászonszék-ből állott. „Ezen hármass felosztás nem csak politikai értelemben és elnevezésileg, hanem földrajzilag is létezik, mert annak említett három része teljesen elkülönített három folyam-vidékhez tartozik; és pedig Csík az

⁵⁶ T. Nagy Imre: i. m. 9. o.

Erdélyi Magyar Adatbank

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései
Oltéhoz. Gyergyó a Maroséhoz, végre Kászon
a Fekete ügybe ömlő Kászon vize folyamvi-
dékéhez.⁵⁷

Gyergyó és a megye többi részének viszonya a terület és a népesség szempontjából pedig így alakul:

	Népesség száma	Terület ha.
Csik és Kászonszék együttesen:	91.806	240.977
Gyergyószék:	80.190	288.587
A jelenlegi Csik vm. összesen:	171.9%	529.56 ⁵⁸

A fentiekből kitűnik, hogy Gyergyószéknek jogilag bizonyos önállósága volt a múltban. Ugyancsak a fentiekből kitűnik az is, hogy ez az önállóság még határozottabb alakban jut kifejezésre földrajzi viszonylatban. Népesség szempontjából Gyergyó magában majdnem eléri a két másik szék együttes lakosságának az összlélekszámát, míg területileg mindkettőt meg is haladja.

Fejtegetéseink folyamán így elérkeztünk Gyergyó és a megyeszékhely viszonyának kérdéséhez. Habár sok szempontból nem volt indokolt, az idők folyamán a megye székhelye Csíkszereda lett. Gyergyó gazdasági életének ezzel a ténnyel számolnia kell. A mai központosított közigazgatás rendszerében nagyon sok gyergyói ügyet csak a megye székhelyén, Csíkszeredán lehet elintézni. Ez pedig sok idővesztéssel és pénzkidrással jár, ami az itteni gazdasági élet rovására megy. Ha p. o. egy gyergyóremeteinek a megyeszékhelyén levő hivatalokban elintézendő ügye akad, akkor még 10 kilométerrel hosszabb útát kell megtennie, mint a Kolozsvár—Dés közötti távolság. Gyergyótólgyesről kiindulva pedig a Kolozsvár—Nagyvárad távolságnak megfelelő útát kell megten-

⁵⁷ Orbán Balázs: i. m. 1. o.

⁵⁸ M. S. Sz.: 1942. 467. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései
 nie annak, aki ügyének elintézése végett Csíkszeredára kénytelen utazni.⁵⁹

Az idővesztéssel és pénzkiadással járó hosszú utazgatás jelentős gazdasági terhet jelent ennek a vidéknek. Különösen, ha arra gondolunk, hogy ebben a kérdésben több mint 80.000 ember van érdekelve.

Ennek a helyzetnek vizsgálatával tulajdonképpen a közigazgatási beosztás újjárendezésének általános kérdése vetődik fel. Szükségessége országos viszonylatban is felmerült és célja a gazdaságosság és eredményesség elveinek érvényre juttatása a közigazgatás terén. A közigazgatás racionalizálásával az eddigi statikus szemlélettel szemben az új időknek jobban megfelelő dinamikus elv fog érvényesülni.⁶⁰

A közigazgatási beosztás újjárendezésekor felvetődhetik a hajdani Gyergyószék elnevezés alatt ismert terület önálló vármegyévé való átszervezésének kérdése is. Ennek a kérdésnek megvalósulását történelmi, földrajzi, népességi és területi tényező egyaránt támogatja.

Ellenérvül felhozható az a kétségtelen tény, hogy Magyarország vármegyéinek átlagos lélekszáma jóval a 100.000-en felül van. Azonban találunk két olyan vármegyét, melynek lélekszáma a százezeren alul marad.⁶¹

	Népesség száma		Terület ha.
	1910.	1941.	
Ugocea vm.:	62.432	81.035	89.433
Ung vm.:	58.899	80.614	71.558

⁵⁹ Gyergyóremete—Csíkszereda) 69 km.; Kolozsvár—Dés 59 km.; Gyergyótölgyes—Maroshévíz 50 km., Maroshévíz—Csíkszereda 91 km.; Kolozsvár—Nagyvárad 154 km. 50 + 91 = 141.

⁶⁰ M. S. Sz.: Benisch Arthur dr.: Népesség és közigazgatási beosztás 1942. 269—277. o.

⁶¹ M. S. Sz.: 1942, 471. és az 1910-es adat 1941. 164. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései

Ung vármegyének p. o. 1910-ben még a hatvanezeret sem éri el az összlakossága, területe pedig csak egynegyede Gyergyó területének.

A gyergyói területek közigazgatási újjárendezésére már Orbán Balázs is gondolt Maroshévíz földrajzi helyzetével kapcsolatban. „Azért az országnak már úgyszólván soká el nem odázható czélszerűbb felosztásakor **Toplicza kétségtelenül vissza lesz adva Gyergyónak.**”⁶²

Maroshévíz visszacsatolásával Gyergyó lélekszáma emelkedne, ami a végleges rendezést ebből a szempontból is elősegítené.

3. Erdőgazdaság.

A gyergyói medencében a legbiztosabb megélhetési forrást régebben az erdőgazdaság nyújtotta. A századfordulón Csík vármegyében 402.105 kat. hold erdőség volt. Ebből 1728 hold a tölgy, 42.216 k. hold a bükk és más lombosfa, míg a többi fenyőerdő.⁶³

A tizes években azonban nagy iramban indult meg a fakitermelés, ami később a román uralom alatt az erdővédelmi tilalmak kijátszásával nagyarányú erdőpusztításban folytatódott. A román uralom alatt, saját bevallásuk szerint, a románok erről a vidékről legalább háromszor annyi famennyiséget termeltek ki, mint amennyit a faállomány hozadéka biztosítani tudott.⁶⁴

1928. körül a gyergyószentmiklósi erdőkerülethez tartozó erdős terület így oszlik meg: Erdő 29.356 Ha.,

⁶² I. m. 135. o.

⁶³ T. Nagy Imre: i. m. 36. o.

⁶⁴ Dr. Gociman C. Aurel: i. m. 344. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései tisztás 938 Ha. és kopár terület — Ha., összesen 30.284 Ha.⁶⁵ A való helyzet ezzel szemben az, hogy ebben az időben már óriási kopár területek vannak Ezt bizonyítja az a tény is, hogy a Gyergyószentmiklósi Erdőipar R.-T. ebben az időben szereli le iparvasútját, mely a Gyergyószentmiklóson levő gyárat kötötte össze Pongrácztetőn keresztül a Gyilkostó környékén levő vágterületekkel.⁶⁶

A jelenlegi helyzet pedig az, hogy a még üzemben levő kevés gyár erősen csökkentett üzemmel kénytelen dolgozni a csak korlátozott mennyiségben rendelkezésre álló faállomány miatt. A még meglévő csekély erdőtartalék faállományából első sorban a háziipar és a kézművesipar faszükségletét kell fedezni. Másod- és egyben utolsó sorban szabad kielégíteni a gyáriparnak azt a részét, mely kevés nyersanyaggal nagyértékű faárut állít elő. A minőségi faipar szükségleteinek kielégítése után további kitermelés nem engedhető meg mindaddig, amíg az erdők ki nem nőnek annyira, hogy a faállomány a hozadékból tudja fedezni a szükségletet az erdőtoke igénybevétele nélkül.

4. Mezőgazdaság.

A mezőgazdaság irányát, valamint határát, a talaj és az éghajlati viszonyok szabják meg. A gyergyói medence éghajlata, miként az előbbi fejezetben már láthattuk, elég kedvezőtlennek mondható. Ez a kedvezőtlen éghajlat itt abban nyilvánul meg, hogy a termelésből egyes kultúrnövényeket teljesen kiszorít, mások hozamát csökkenti.

⁶⁵ Dr. Gociman C. Aurel: i. m. 29. o.

⁶⁶ Uo. 102. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései

A kukorica termelése ezen a vidéken teljesen száműzöttnek tekinthető. Csík vármegyében a szántóföldnek csak 0.4%-át teszi ki a kukoricával bevetett terület.⁶⁷ Ezt a mennyiséget is inkább Alcsík kedvezőbb éghajlata nyújtja.

A búza is csak Alcsíkban művelhető haszonnal. A házsükségletének részbeni fedezésére azonban mégis vetnek búzát a gyergyói medencében is. Csík vármegyében a szántónak 6.5%-a szolgál búzatermelésre.⁶⁸ Ebből a mennyiségből is több jut Alcsíkra, kevesebb Gyergyóra.

A gabonafélék közül nagyobb mennyiséget a zabból, árpából és rozsból termelnek. Ezek azok a gabonafélék, melyek az itteni éghajlati viszonyokat jobban bírják, mint a kukorica meg a tengeri.

A zab vetésterülete Csíkban 27 ezer k. h. és a szántónak 23.4%-át teszi ki. Megyén belül nagyobb mértékben a gyergyói medencében termelik. Mennyiségre, minőségre és súlyra nézve is kedvező a zabtermés. Hektóliterenkénti súlya 45—56 kg. közt változik. Kat. holdanként 14—20 hektólitert és 7—10 q. is ad.⁶⁹

Az árpa vetésterülete 17 ezer k. h., 8—12 q. terem kat. holdanként és hektóliterenkénti súlya 62—66 kg.

A rozs vetésterülete 10 ezer hold. Hektóliterenkénti súlya 70—74 kg. Egy kat. hold 10—15 q. hozamot is ad. Annál nagyobb az eltérés kedvezőtlen években, mikor egy kat. hold hozama alig éri el a 4—5 q.-át.⁷⁰ A lakosság főtáplálékát a rozskenyér teszi ki

⁶⁷ M. S. Sz.: 1940. 703. o.

⁶⁸ Uo. Rendelkezésünkre csak megyei adatok állanak.

⁶⁹ T. Nagy Imre: i. m. 23. o.

⁷⁰ Uo. 22. o.

Erdélyi Magyar Adatbank

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései és a fenti szélsőséges eltérésre éppen ezért különös figyelemmel kell lennünk. Rossz termés idején a kenyert jelentő rozsot puliszka pótolja. Mivel a kukorica nem terem meg, a tengeri lisztet kereskedelem útján szerzi meg a lakosság.

A burgonya területe 1937-ben Csík vármegyében 14 ezer kat. hold. A szántónak 11.7%-át foglalja le.⁷¹ A bevetett terület nagyságából következtetni lehet, hogy a burgonyának milyen nagy kenyérpótló szerepe van az élelmezés terén. Egy kat. hold 30—60 q. terem.

A kender és len termelésére kiválóan alkalmasak az itteni talaj és éghajlati viszonyok. Termelése eddig még sem haladta meg a háziszükségletek fedezésének mértékét. Dr. Koós Mihály szinte örömmel újságolja, hogy „Csík vármegye gyergyói részén újabb 100 hold területet sikerült a len termelésének meghódítanunk.”⁷²

Füredy Lajos kívánatosnak tartja Gyergyóban egy lentermelő szövetséget alapítását, mely 300 holdra kötelező lentermelőkből alakulna, akik „egy kisebb-méretű lenfeldolgozó telepet alapítanának állami támogatással”... A kölcsönzött tőkét 20 év alatt fizetnék vissza a tagok.⁷³

A kender és a lentermelés fejlesztése érdekében feltétlen szükség van községi kender- és lenáztató telepek létesítésére és feldolgozó gyárakra is. Ezt a fejlődési folyamatot kívánja a hagyományos kender- és lenfeldolgozó háziipar is.

Bükkönyt és zabos bükkönyt magnak, valamint takarmánynak megfelelő mennyiségben termelnek.

⁷¹ M. S. Sz.: 1940. 704. o.

⁷² Dr. Koós Mihály: A székelyföldi gazdasági actio 1905. évi működésének ismertetése. Bp., 1906 37. o.

⁷³ Sz. K.: 85. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései
Lóherét és lucernát inkább a belsőséghez tartozó vagy bekerített területen vetnek. Nagyobb gazdák lóheremagot is termelnek kiváló eredménnyel. A lóheremag termelésének az itteni bő csapadékos éghajlat, haramatos éjszakák és a kedvező talajviszonyok gazdag lehetőségeket tartogatnak. Egy kat. holdon könnyen megterem 2—3 q. lóheremag, melynek hektóliter súlya 80—85 kg. között váltakozik.⁷⁴

A gyümölcsstermesztés kérdésében az általános vélemény az, hogy az azzal való foglalkozást leghelyesebb átengedni más székely vidéknek, hogy helyette Gyergyó havasi jellegének jobban megfelelő gazdasági ágakat művelhessen. Ez az általános vélemény nem vonatkozik arra az egy-két gyümölcsfajtára, melynek termesztése eredménnyel jár.

„Nem lehet dicsekedni vele, hogy a vármegye éghajlata valami nagyon kedvező volna a gyümölcsstermesztésre, de azon túlzásba sem lehet menni, hogy az e téren kifejtett törekvéseket ok nélkülűlinek lehetne mondani. Kényesebb és igényesebb gyümölcsfajtákat nem lehet meghonosítani, de vannak fajták, amelyeknek termelése haszonnal is járhat.”⁷⁵

Példák is adódtak a múltban mintagyümölcsösök alapítására. „Vannak már szakértelemmel kezelt és gondozott gyümölcsösök is, melyek nemes gyümölcsceikkel jól kifizetik az alapítók fáradozásait. Orel Máté gyümölcsöse Gyergyószentmiklóson, kedvezőbb éghajlatú vármegye gyümölcsösei közt is számot tennének, különösen a fajok válogatottsága s a termelt gyümölcsök minőségére nézve.”⁷⁶

⁷⁴ T. Nagy Imre: i. m. 24. o.

⁷⁵ Uo. 25. o.

⁷⁶ T. Nagy Imre: Csíkvármegye közigazgatási állapota és a székely kivándorlás. Sepsiszentgyörgy, 1891. 23. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései

Gyümölcsstermesztés szempontjából érdekes az a megfigyelés, melyet az erdőirtások hatásaként az éghajlattal kapcsolatban tettek. „A nagyarányú erdőirtásoknak meg volt az az egyetlen jó következménye, hogy az éghajlat Csikban melegebbé vált, ami nemcsak a mezőgazdaságon javított, hanem alkalmassá tette a vidéket a gyümölcs, főleg az alma termelésére.”⁷⁷

Ha lehet is eredményeket elérni a gyümölcskeresztet terén, mégis meg kell állapítanunk, hogy a gyergyói medence nem gyümölcstermő vidék. Általában a gabonaféléknek sem kedveznek az itteni viszonyok. Ezért helyes előrelátás lenne a gazdák részéről, ha fokozatosan az ipari növények és a takarmány termelésére térnének át. Az ipari növények termelése később ipari munkalehetőségek megnyitásához vezet. A takarmánytermelés pedig a jobban jövedelmező állattenyésztés fejlődését segíti elő.

5. Állattenyésztés.

A gyergyói medence gazdálkodásának természetes alapját az állattenyésztés képezi. Ez fokozottabb mértékben kell álljon a jövőre nézve, mivel az erdőségek nagyrészt kitermelték és az ebből származó jövedelemkieséseket az állattenyésztésnek kell pótolnia.

Gyergyóban az állattenyésztés minden feltételét megtaláljuk. A terület kb. 16%-a rét és 12%-a legelő. Ha ezenkívül figyelembe vesszük, hogy az ugar többé-kevésbé szintén legelőül szolgál, akkor azt mondhat-

⁷⁷ Bözödi György: i. m. 216. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései
juk, hogy a terület több, mint 30%-a az állattenyésztés céljait szolgálhatja. Jelentős mennyiségű takarmányt termelnek még bekerített belsőségen is.

A kaszálók és legelők okszerű kihasználása és fejlesztése közvetve az állattenyésztés érdekeit szolgálja. Ezért már a székely kongresszus javasolja, hogy „az erdei és havasi legelők okszerűbb kihasználása céljából **mint a havasi telepek létesítésére a kormány hathatós támogatása kikérendő.**”⁷⁸

Az állattenyésztésben az első helyet a szarvasmarhatenyésztés foglalja el. Fejlesztése érdekében kívánatos a köztenyésztés céljaira szolgáló apaállatok gazdasági egyletek útján való beszerzése. A beszerzés megkönnyítése végett kívánatos, hogy a gazdasági egyletek a közületekkel karöltve állattenyésztési alapot létesítsenek.

A lótenyésztés sokat veszített jelentőségéből. „A hajdan híres székely ló ma már ismeretlen. Mióta a katonalovat a székelység nem maga tenyésztí a magá számára, azóta a lótenyésztésnek is vége van.”⁷⁹

Az utóbbi két évtized alatt a nagymérvű erdőkitermeléssel kapcsolatban megélenkült fafuvarozás serkentőleg hatott a lótenyésztésre is. Jelenleg azonban a fafuvarozás erősen csökkent és valószínű, hogy ezt meg fogja érezni a lótenyésztés is. A lótenyésztés fejlesztését lett volna hivatva szolgálni a Gyergyószentmiklósra tervezett méntelep felállítása is, aminek a megvalósítása Gyergyóban kérdésessé vált.

A sertésenyésztésnek nem igen kedveznek az itteni körülmények. Gyergyó területén kevés makkot

⁷⁸ Sz. K.: 57. o.

⁷⁹ T. Nagy Imre: i. m. 29. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései
termő erdőség van és emiatt a hosszú téli tartás sokba kerül. Ezenkívül a hizlaláshoz szükséges kukorica sem terem meg helyben. Ennek ellenére általános a sertéstartás a házi szükségletek fedezésére. Még a kényesebb angol húsertés is erősen terjedőben van.⁸⁰

Az itteni lakosság ételmezésében és ruházkodásában igen fontos szerepet tölt be a juhtenyésztés. Zsendice, orda, sajt, turó és gyapjú, valamint a bundának feldolgozott báránybőr nélkül szinte elképzelhetetlen lenne az itteni élet. A nagyterjedelmű legelők még hosszú időn keresztül biztosítani tudják a juhtenyésztés fejlődését még akkor is, ha a belterjes gazdálkodási rendszer általános terjedésével „a juhállomány legelőterületét a szarvasmarha foglalja el s így hovatovább a juhlegelés a havasokon feljebb szoríttatik.”⁸¹

A juhtenyésztéssel kapcsolatban a székely kongresszus kívánatosnak tartja a Székelyföldre alkalmas juhajtákból „*egy mintajuhászat föllállítását, hol a fejes, sajt- és turókészítésben, juhtartásban és okszerű bárányoztatásban gyakorlatilag képeztesse ki a juhászok.*”⁸²

A kecsketenyésztés egészen jelentéktelen a juhtenyésztés mellett. Kisebb mértékben tartanak bivalyokat is tejtermelés céljából.

A baromfitenyésztés emelése érdekében a székely kongresszus szükségesnek tartja a baromfiállomány nemesítésére csere útján nagyobb mennyiségű fajkakasok és törzsek kiosztását.⁸³ A baromfitenyésztéssel

⁸⁰ Vita Sándor: i. m. 273. o.

⁸¹ T. Nagy Imre: i. m. 31. o.

⁸² Sz. K.: 70. o.

⁸³ Uo. 58. o.

Erdélyi Magyar Adatbank

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései kapcsolatos tojás és toll értékesítése székelyföldi viszonylatban megindult az Erdélyrészi Hangya Központ irányításával, de Gyergyó vidékén jelentősebb eredményt nem ért el.

Az általános állattenyésztés fejlesztése szükségessé fogja tenni a börgyűjtőtelepek hálózatának kiépítését is.

Meg kell említenünk még a méhészetet, amely általános, de Gyergyóditróban külön mintaméhes is létesítettett.⁸⁴

6. Az ipari élet előfeltételei.

Az ipari élet kifejlődéséhez több előfeltétel együttese szükséges. Nélkülözhetetlenek mutatkozik ezeknek az előfeltételeknek vizsgálata, ha a gyergyói medence népének fejlődését iparosítással is elő kívánjuk segíteni.

Ha az ipari élet kifejlődésének lehetőségeit kutatva először annak alanyát, az embert vizsgáljuk, akkor azt láthatjuk, hogy az itteni nép sok olyan tulajdonsággal rendelkezik, ami az ipari munkánál jól hasznosítható. Különösen **kitűnik jó megfigyelőképességével, találékony és gyors észjárásával.** Ezen tulajdonságait eddig hasznosítani az iparosodás terén a történelmi események gyakori közbelépése miatt nem tudta. Midőn a nyugati államokban a kisipar virágkorát élte, akkor a Székelyföldön „céhes mes-

⁸⁴ Dr. Koós Mihály: i. m. 61. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései térségre csak olyan határörvidéki fiút engedtek, ki a katonai vagy nehéz földművelői szolgálatra alkalmatlan volt.⁸⁵

A nép rátermettsége mellett egy másik fontos előfeltétele az iparosodásnak a **megfelelő népsűrűség**. A népsűrűségből adódó népfelesleg szolgáltatja az iparnak a munkás kezeket. A gyergyói medence népsűrűsége 37.6 □ km.-ként.⁸⁶

Ha ezt a számot összehasonlítjuk az ország többi területeinek népsűrűségi viszonyzámaival p. o. a közepes népsűrűséghez közelálló gödöllői járással, melynek 174.— a viszonyzáma,⁸⁷ akkor a gyergyói medence ritkán lakott területnek tűnik fel és téves gyakorlati következtetések levonására csábít. A tévedésre az adhat okot, hogy a fenti népsűrűségi viszonyszám nincs tekintettel az agrárnépsűrűségszámításban kidolgozott új módszerre, „amely mérlegeli a művelési ágaknak helyi jelentőségét is és figyelemmel van a földminőség különbözőségére a különböző területeken.”⁸⁸

A fenti tényezők figyelembe vételével a Székelyföldre vonatkozólag dr. Venczel József végzett átszámításokat. E számítások szerint az agrárnépsűrűség hányadosa a Székelyföldön 46.2, ami a mai Magyarország egyik legnagyobb agrárnépsűrűségi hányadosa. A trianoni Magyarországé csak 35.2 volt.⁸⁹

⁸⁵ Bözödi György: i. m. 211. o.

⁸⁶ M. S. Sz.: 1942. 467. o.

⁸⁷ Uo. 475. o.

⁸⁸ Dr. Venczel József: A székely népfelesleg, Hitel 1942. 20. o.

⁸⁹ Uo. 22. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései

Az iparosítás szempontjából a tényleges népesség munkaerején kívül számításba jön azok munkáereje is, akik megélhetési lehetőségek hiányában kénytelenek innen elvándorolni. Ezek száma, mint a népesedési viszonyoknál láttuk, a természetes szaporulatnak 90%-át is eléri. Fogyasztás szempontjából is jelentős az itteni tömeg, mely jelenleg helyi ipar nélkül van és a szállítási költséggel emelkedett ipari árut kénytelen fogyasztani.

Egy másik feltétele az iparosodásnak az **elegendő nyersanyag-készlet**. Ezzel kapcsolatban az altalaj feltárásának mielőbbi megkezdése újból sürgetőleg lép fel. Addig is azonban az erdő- és mezőgazdaság, valamint az állattenyésztés szolgáltatta bő és változatos nyersanyagok feldolgozását kell siettetnünk.

Ha ezen nyersanyagok helyi feldolgozása teljes egészében megtörténik és a természetes szaporulat még mindig bőven bocsájt munkás kezeket a gazdasági élet rendelkezésére, akkor számításba jöhet oly ipar alapítása, melynek ugyan a nyersanyaga nem található fel helyben, de szállítása könnyű és olcsó. Ennek az iparnak kifejlődését az teszi lehetővé, hogy „az ipari település helyének megválasztása iparágakként változik aszerint, hogy az illető termék előállításában a nyersanyag, a munka, avagy a szükséges üzemanyag és energia a mérvadó.”⁹⁰

Az **energia források** jelenléte is szükséges, illetve kedvezőleg hat az ipar kifejlődése szempontjából. A Maros vízirején kívül az itteni hegyi patakok is kisebb-nagyobb vízierőt jelentenek. A Gyilkos-tónál tervbevett nagy, vízierőre berendezett áramfej-

⁹⁰ Dr. Szigeti Zoltán: „Iparpolitika”, szemináriumi előadások, 7. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései
lesztő telep megépítése még tartalék- és kisegítő-üzemként is kívánatos a vízierők kihasználása végett. Gyergyó iparosítását nagy mértékben elő fogja segíteni az a villamos erőforrás, amely az általános székelyföldi villamosítás esetén hálózaton keresztül fog eljutni a gyergyói medencébe.

A **fejlett közlekedési hálózat** elősegíti az ipari élet kifejlődését. A gyergyói medence szállítási szükségleteit a már meglevő körvasút el tudja látni. Afokozódó iparosodás szükségleteit a már ismertetett zévasút⁹¹ lesz hivatva teljesen kielégíteni.

A gyergyói medence kedvező **földrajzi fekvésénél** fogva kitűnő lehetőségeket rejteget a telephelyek szempontjából. Hiszen költségmegtakarítást jelent „a fekvésben rejlő termelői előny is.”⁹²

A Marosvásárhely és Sepsiszentgyörgy közötti központi fekvésben, a szováta—gyilkostói forgalom kereszteződésének csomópontjában az egyes iparok megtalálják számításait. A gyűrűs elhelyezkedésű nagyközségek határai, a községek közti még be nem épített területek alkalmas és olcsó telephelyeket biztosítanak. A községek határában épült gyárak hozzájárulnak a községek további egybeépüléséhez és az eddigi ipar hiányában elmaradt várossá való fejlődést lehetővé tennék. Négy-öt község összeépülése így módon **egy 30.000-es székely város felbukkanását eredményezné**, melynek gazdasági és kultúr hatása további ösztönzéssel hatna az itteni magyar életre.⁹³

Az iparosításhoz szükséges fenti feltételek adva vannak a gyergyói medence területén. Az ezenkívül

⁹¹ Bővebben az „Úthálózat és közlekedés” c. részben.

⁹² Navratil Ákos dr.: Közgazdaságtan I. 152. o.

⁹³ L. „Földrajzi fekvés és elhelyezkedés” c. részt.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései még szükséges és nem nélkülözhető **tőkeellátás** feltétele azonban hiányzik. A népnek minden vagyona állótőkébe van beépítve. A jelzáloggal beszerezhető tőkék a mezőgazdaság belterjesebbé tételéhez és az állattenyésztés fejlesztésére szükségesek. Az iparosításhoz szükséges tőkeellátás forrásait a vidéken kívülálló gazdasági erők köréből kell beszerezni.

Ha a tőkeellátás kérdéseit sikerül megoldani az iparosítás szempontjából az összes feltételek adva vannak a gazdaságpolitika számára, hogy azokat egységes terv szerint a végső megoldáshoz vezesse.

a) A gyárípar jövője.

Miután megvizsgáltuk az iparosítás lehetőségeit és azt kedvezőnek találtuk, meg kell állapítanunk azt is, hogy melyek azok az iparüzemek, melyek alapítása elsősorban indokolt. Miután az általajt még feltáratlannak kell tekintenünk, csak a talaj termékeinek feldolgozása jöhet számításba.

Az erdő- és mezőgazdaság terményei, valamint az állattenyésztés termékei azok a nyersanyagok, melyek feldolgozása a legsürgősebb. Tehát az elsőrendű szükségletek ipara, a **mezőgazdasági ipar** jöhet számításba. Szükségességét a mezőgazdaság jövedelmezőbbé tétele is indokolja.

A mezőgazdasági iparnak legnagyobb jelentősége azonban abban rejlik, hogy „oly nyersterményeket dolgoznak fel, melyeknek a termelésbe történő bekapcsolása lehetővé teszi a legmegfelelőbb vetésforgók alkalmazását s a gazdaságban közvetlenül nem értékesülő, de iparilag jól feldolgozható növényeknek e vetésforgóba való beállítását.”⁹⁴

⁹⁴ K. E. III. 1042. o

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései

Mivel az itteni terület kb. 50%-át az erdő teszi ki, a fakitermeléssel kezdődött az első lépés azon az úton, mely az ipari élethez vezet. A fakitermelés ugyanakkor azonban nem vezetett el a fa intenzív ipari feldolgozásához. Ez az oka leginkább az itteni gazdasági élet alacsonyabb színvonalának. A fa ipari feldolgozása a durva félégyártmányoknál megállott és a fűrészelés maradt a félégyártmányok felső határa. Hosszú vasúti kocsik szállították a rönköket, később a gerendát, deszkát és lécet. Nagy ritkán történt meg, hogy e szállítmányok között zsindey is akadt, képviselve az egyedüli finomárut. Az amúgy is gyenge gazdasági helyzet teljes leromlását siettetette a nyereségvágy által diktált mértéktelen erdőirtás is. Az erdő mai helyzete hosszú időre csakis a **minőségi faipart** teszi lehetővé, mely kevés nyersanyagból értékes árut állít elő.

A jövő faiparának termékei körülbelül a következők lehetnének: láda, doboz, siléc, fagyapot, szita-kéreg, fogpiszkáló, cipőfaszeg stb. Ha sikerülne az ilyen áruk előállítására berendezkedni, ez áldásos lenne erre a vidékre nézve, mert meglassítaná a fa-j kitermelést, tehát időt adna a letarolt vidékek erdősítésére és ezenfelül gyarapítaná a lakosság foglalkoztatási lehetőségeit.

A bútortipar fejlesztésének is meg van az alapja.

A csiktusnádi székely kongresszuson Siklódy István javasolja már Gyergyószentmiklóson és Ditróban ki válóbb asztalosoknak letelepítését megfelelő tőkével azzal a céllal, hogy itt a gyári asztalosipar fejlődését egyengessék.⁹⁵

⁹⁵ Sz. K.: 146. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései

Ezenkívül tanulmányozni kellene az üzemszerűleg gyártott székely faházak gyártásának lehetőségeit is. Ezek a házak alkatrészszerűen szétszedhetők és össze is rakhatók. Nem ritka eset Gyergyóban a szóserinti házvásárlás, mely nem foglalja magában a házhely tulajdonjogának átruházását is, hanem csupán a házra vonatkozik. Ez esetben a szétszedett ház részeit a vevő saját helyén állítja újból össze. Az újságokból is olvashattuk annak idején, hogy az alföldi árvíz-, illetve talajvízkárosultaknak ilyen összerakható házakat ajánlott fel a székelység segítségül. A faházak kétségtelenül nagy előnyt jelentenek, mert talajvíz esetén nem dülnek össze. A vályogházaknál ugyanis elég, hogy az alsó vályogsor átázzon és a ház súlyánál fogva a falak megrepedjenek, illetve összedüljenek.

A fával kapcsolatos magasabbrendű ipar fejlesztése, mint p. o. a cellulóze, papír stb. gyártása siettetné az ipari kultúra emelkedését. A fával kapcsolatosan kifejlődőben levő vegyipart képviselő egy-két gyár alapítása szintén hozzájárulna a legsikeresebb gazdaságpolitikai intézkedéshez.

A minőségi faipar után talán a legszükségesebb a kender-, len- és a gyapjufeldolgozó üzemek létesítése. A székely kongresszuson Gyergyó vidékével a legtöbbet talán a len, kender és gyapjú feldolgozásával kapcsolatban foglalkoztak. Füredy Lajos bejelentésként, hogy „felterjesztést intéz a kormányhoz egy lenfonógyár megalapítása tárgyában azért, hogy az alapított lentermelési szövetkezetek nyersterményei ne vitessenek ki a külföldre, hanem maradhassanak itthon a székely szőtteket készítő vászontakácsok számára.”⁹⁶ Az előadó a helyet is meghatározza. „A

⁹⁶ Sz. K.: 85. és 86. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései fonógyár alapítható volna Csíkmegyének Gyergyó vidékén, ha a vasút oda kiépül.⁹⁷

Azóta ebben a kérdésben örvendetes haladás történt. A kérdéses vasút kiépült és a „Szövetség” Gazdasági és Hitelszövetkezetek Központja len- és kender feldolgozó üzemet állított fel szövetkezeti alapon Szárhegyen, Gyergyó egyik legszebb községében. Ezzel a székely kongresszus munkájának és elgondolásának egy része meg is valósult.

A gyapjúfeldolgozással kapcsolatban „Gyergyó-Szent-Miklós” neve szerepel a székely kongresszuson. Sz. Szakáts Péter előadó javasolja, hogy a gyapjúfonó-szövőipar további fellendítésére Gyergyószentmiklóson nagyobb állami támogatással létesíttessenek egyelőre 1000 orsóval, később bővíthető fonodát.”⁹⁸

Az előadói javaslatot Sequens József hozzászólására még azzal egészítik ki, hogy az említett fonóda mellé „állíttassanak kallózó és kikészítő gépek, melyek által a termelt szövetek keresettebbé, illetőleg használhatókká tétessenek s így a meglevő gyapjú feldolgoztatván, haszonnal legyen értékesíthető.”⁹⁹

Az erdei gyümölcsök: málna, szeder, eper, kék- és piros áfonya, csipkebogyó, valamint a különféle gombák ipari feldolgozása a juh- és marhahús feldolgozásával együtt kisebb-nagyobb konzervgyárak keletkezését teszi lehetővé. Ezzel az élelmiszeriparnak lehetne az alapját megvetni és kiegészíteni a tej-, vaj-, sajt-, túró-, kazein-üzemekkel. Nagy lehetőségek vannak itt a szesz-, likőr-, keményítő-, sör- és ecetgyárak számára is.

⁹⁷ Sz. K.: 86. o.

⁹⁸ Uo. 172. o.

⁹⁹ Uo. 172—174. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései

Külön ki kell emelnünk a keményítőgyár alapításának indokoltságát. „A gyergyói medence párszáz vagon burgonyát termel, amelyet többszöröseére lehetne fokozni és egy keményítőgyár létesítésével új megélhetési forrást biztosítani a vidék lakosságának.”¹⁰⁰ Mégis az első székelyföldi keményítőgyár nem Gyergyóban, hanem Alesíkban épült meg, innen a mintegy 70 km.-re fekvő Csíkszentsimonon.

A mezőgazdasági ipar lehetőségei mellett meg kell még említenünk más ipari lehetőségeket is, melyeknek többé-kevésbé szintén meg van a biztos alapjuk.

Legelőször is a kőiparra gondolunk. Az ásványi nyersanyagok közül feldolgozásra legelőször a kőfaragásra alkalmas kőzetek jöhetnek számításba. Az itt található szép és értékes kőzetmennyiség virágzó kőiparnak biztos alapja lehet.

Spaller József a székely kongresszus kőipari előadója kőbányák megnyitását ajánlja „Vasláb községben, melynek igen szép, szürke márványa épület- és sírkövek faragására föltötte alkalmas.”¹⁰¹ További bányamegnyitását kéri Szárhegy községben, melynek „fehér márványa becses, díszművek készítésére igen alkalmas lenne a szép ditroittal együtt.”¹⁰²

Itt említjük meg azt is, hogy már a mult század elején üvegyár is működött Borszéken. Orbán Balázs egy Eisner nevű gyárosról emlékezik meg, aki kikutatja Borszék vidékét és „az egy són kívül az üvegyártáshoz szükségelt minden

¹⁰⁰ Vita Sándor: A Székelyföld önellátása, Hitel 1937. 281. o.

¹⁰¹ Sz. K.: 180. o.

¹⁰² Uo. 180. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései kelleket feltalálva” elkezdte az üveg gyártását.¹⁰³ A borvíz értékesítése szempontjából feltétlen szükséges itt egy palackgyár üzembe tartása.

A porcellán gyártásához felhasználható földanyag is található itt. „Güdüzpatakánál e kőzet porlékony alakban jön elő, melyet nagy mennyiségben szállítanak a görgényi porcellángyárhoz.”¹⁰⁴

Láthatjuk tehát, hogy számos lehetőség kínálkozik a gyáripar számára. Ezek a lehetőségek vannak hivatva biztosítani a gyergyói medencében kialakuló gyáripar jövőjét. Ezen lehetőségeknek már részbeni megvalósítása is sokat lendítene az itteni nép gazdasági helyzetén.

b) A kézművesipar helyzete és kilátásai.¹⁰⁵

„A kézművesipar az ipari termelésnek szakmai képesítést feltételező ágazata, melynek keretében az iparos, mint önálló és üzemét rendszerint személyesen vezető vállalkozó, kevésszámú alkalmazottal, vagy alkalmazott nélkül, túlnyomórészt kézi munkerővel, főleg közvetlen fogyasztói megrendelések alapján, egyéni ízlések kielégítésére, ritkábban rak-tárra dolgozik.”¹⁰⁶

Ha a gyergyói medence kézművesiparának helyzetét és kilátásait vizsgáljuk az általános gazdasági fejlesztés szemszögéből, akkor arra a meggyőződésre

¹⁰³ I. m. 121. o.

¹⁰⁴ Orbán Balázs: i. m. 115. o.

¹⁰⁵ A szükséges statisztikai adatok közlését a Marosvásárhelyi Kereskedelmi és Iparkamarától 1942. dec. 28-án kértem. Nevezett kamara 1943. jan. 27-én kelt levelében az adatközlést áthárítja a Gyergyószentmiklósi Ipartestületre. Utóbbi érdekvépviseletől megkeresésemre választ nem kaptam és így 1943. február 22-én kénytelen voltam értekezésem lezárni.

¹⁰⁶ Dr. Tahy István: Kézművesipari politika. Bp. 1941. 18. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései
jutunk, hogy a kézművesiparnak az ipar nagyobb-
méretű folytatására kellene berendezkednie, hogy az
itteni iparosítási folyamat biztos támaszt és kiegészítő
tényezőt találjon benne.

Az ipar nagyobb méretű folytatásához már a vi-
lágháború előtt a céltudatos munka előkészítette az
alapot, de a közbejött események ezt a kifejlődést
megzavarták. Elsőrendű székely munkások állottak
minden szakmában az ipar rendelkezésére. Ebből a
székely iparos nemzedékből még Romániának is ju-
tott, „hol őket tárt karokkal fogadják, sőt a vámhá-
ború első éveiben készen berendezett műhelyeket
kaptak.”¹⁰⁷

Az akkori és a mai székely kisipar fejlődését
általában a piac megszervezésének és a tőkeellátás-
nak megoldatlan kérdései nehezítették, illetve nehe-
zítik. A gyergyói kisiparosoknak ahhoz, hogy iparuk
nagyobb méretű folytatására rendezkedjenek be, ok-
vetlenül szükségük van hosszabb lejáratú beruházási
hitelre.

Ezzel párhuzamosan egy erős értékesítő szövet-
kezetet is szervezni kell, mely később az anyagbe-
szerzés gondjaitól is mentesítené a kisiparost. Ilyen
értékesítő szövetkezetbe tömörült kisiparosoknak az
az előnye is meg van, hogy esetleges közszállítások-
ban is részt vehetnek. Ugyanis a szövetkezet a szál-
lítást egészen elvállalja, az egyes iparosok közt fel-
osztja, az elkészült darabokat átveszi, leszállítja s
azokért a szokásos jótállást vállalja.

Az iparágak közül külön inkább a timársággal
és a rokon szűcs mesterséggel kell foglalkoznunk.
Ezeknek az iparágaknak már a múltban meg volt az

¹⁰⁷ T. Nagy Imre: i. m. 34. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései előfeltétele, de teljesen kifejlődni még sem tudott. Különösen vonatkozik ez a timárságra. „Timár mesterséget alig űz a vármegyében 10—15 iparos. Ezek közül is a legtöbb mint mellékfoglalkozást űzi azt. Évenként 5—6 ezer marha- és 2—3 ezer lóbőrt, 10—12 ezer juh- és kecskebőrt visznek ki feldolgozatlanul a vármegyéből, hova ugyanannyi kerül vissza feldolgozva.”¹⁰⁸

Ennek az iparágnak jövőre is szép kilátásai vannak, mert az állattenyésztés fejlesztése a kormányzat külön támogatására számíthat.

Még a nyomda- és a könyvkötőüzem tevékenységét kellene élénkíteni azáltal, hogy a helyi és vidéki szükséglet teljes kielégítését a legpontosabb munkával előnyösen vállalja. Ehhez szükséges a gépek és felszerelések korszerűsítése is.

A gyergyói medence kézművesiparának biztos piacot jelent a helyi több mint ötvenezer és a vidékkel együtt több mint 80 ezer fogyasztó, ha a kiviteli lehetőségektől el is tekintünk.

c) A háziipar helyzete és kilátásai.

A háziipar helyzete, mint általánosan, itt is romlik. Az asszonyok által készített jó minőségű háziszőtéseket mindinkább háttérbe szorítják a gyáripar által előállított silányabb, de sokkal olcsóbb szövetek és vásznak.

„A székely „festékes”-nek a híre is ki kezdett veszni, a székely „varrottas”-ról már a mai nemzedék nem is tud semmit.”¹⁰⁹

¹⁰⁸ T. Nagy Imre: i. m. 35. o.

¹⁰⁹ U. o. 34. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései

Ezeknek a kiszorításához még az iskolák is hozzájárultak. Ugyanis ahelyett, hogy a lányok megtanulnák az iskolában a „festékes” szövést, a gyapjúfonal-festést és általában a kender-len-gyapjú e három fontos nyersanyag korszerű feldolgozásának minden fogását, „piperkőcz semmiségekkel” bibelődnek a „haladó civilizatio nevében” — írja T. Nagy Imre a századforduló iskolai oktatásáról.¹¹⁰

A régi háziipari tevékenység közül a szőnyegszövés felújítását kell megemlítenünk a román uralom alatt. Gál Ferencné kezdeményezésére és tanítása mellett az asszonyok otthonukban, kiszélesített szövőszéken dolgoznak megrendelésre és igen jól keresnek. A gyergyóiak talán még szebb eredményt értek el, mint a csikiak, írja Böződi György.¹¹¹

Érdeemes kiemelni azt a tényt, hogy nem a ház szükségletére, hanem megrendelésre és hetivásárokra dolgoznak. Ezáltal egy új bevételi forrás megteremtéséhez jutottak el. A háziiparnak ezt a helyes irányát kell elősegítenünk, hogy a piacra való termeléssel a nép bevételi forrásait szaporítsuk. Bizonyára ennek a szellemnek megvalósítását kívánta elősegíteni a székely kongresszus ama határozata is, mely szerint a legfontosabb állami feladatoknak tartotta, hogy a nép „alkalmas szövőszékek adományozásával vezettessék be a piaczosabb áruk szövésébe.”¹¹²

További fejlődést jelentene a piacra dolgozó háziipar számára, ha termékeinek értékesítésével nem pazarolná mindegyik termelő idejét a városról-városra való járással, hanem a forgalombahozás gondjait értékesítő szövetkezetekre bíznák.

¹¹⁰ I. m. 35. o.

¹¹¹ I. m. 226. o.

¹¹² Sz. K.: 172. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései

László Gyula, a székely kongresszus előadója, Gyergyó egész területén csupán csak Ditróban ajánlja a háziipar fejlesztését, ahol szerinte alkalmas tere van a pokrócszövésnek.¹¹³

Hozzá kell azonban tennünk, hogy a faragással járó háziipari tevékenységnek is meg van a multja és a jövő fejlődési lehetőségei is. A legkülönbözőbb gazdasági szerszámok készítésétől faedényekig széles tere nyílik a faiparnak a háziipar keretén belül is.

A háziparnak jövője biztosítása érdekében nem szabad visszariadnia a technikai újításoktól sem. Ha a technika haladásával gépek, vagy újabb gépek használata válik szükségessé, az újítások alkalmazását még közös beszerzés és használat útján is, esetleg közös műhelyek felállításával is biztosítani kell.

7. Kereskedelmi élet.

A gyergyói medencében a kereskedelemnek elég régi gyökerei vannak. Kereskedelmi központtá Gyergyószentmiklós emelkedett. „Emelkedésére nagy befolyással voltak látogatott sokadalmi és heti vásárai, melyeket még a 17. század elején nyert.”¹¹⁴

Ezt a kereskedelmi életet erősítik meg később a betelepített örmények. Gyergyószentmiklós „polgári jólétét és városi jellegét az 1668-ban Moldovából betelepített örmények alapozták meg, akik hamarosan ipari és kereskedelmi központtá alakították át a falut.”¹¹⁵

Régi kereskedelmi központi jellegét bizonyítja az is, hogy „Gyergyó-Sz.-Miklósnak kereskedelmi tör-

¹¹³ Sz. K.: 240. o.

¹¹⁴ Orbán Balázs: i. m. 104. o.

¹¹⁵ Böződi György: i. m. 225. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései
vényszékét (forum mercantile) 1796.-ban 2873 udv.
szám alatt engedélyezték. Ezen törvényszék minden
héten egyszer gyűlt egybe, ítélő hatóságát kiterjesz-
tette nem csak a kereskedelmi tárgyakra és kérdésekre,
hanem a hatósága alatt levő személyek által, köztük
és ellenük indított minden ügyre és perre is, kivéve a
criminalis eseteket és fekvő javakat illető kérdése-
ket.”¹¹⁶

Az örmények betelepedésének idején a kiviteli ke-
reskedelem főtárgya a hizott állatok voltak. Később
azonban felfejlődik a fakereskedés is. Még meg sem
kezdődött a nagy erdőkitermelések korszaka és T.
Nagy Imre már a fakereskedelem állandó jellegéről
ír: „Az erdők okszerű kihasználása mellett örök időig
fakereskedés lesz a lakosság legelső jövedelmi for-
rása.”¹¹⁷

Valóban a gyergyóiak legelső jövedelmi forrásává
a fakereskedelem vált. Magyarország fabehozatala
1939-ben Csík vármegyéből 175.963 q. Ebből Csík
területén 33.395 q.-t, míg gyergyói állomásokon
142.568 q. nyers és megmunkált fát adtak fel.¹¹⁸

A behozott árukkal folytatott boltos kereskedés
elég virágzó. Gyergyószentmiklóson a szakkereskede-
lem is szépen kifejlődött. Ditróban fejlődőben van. A
gyergyói kereskedelemnek lehetőleg közvetlen áru-
beszerzésre kell törekednie, mert a szállítási költségek
amúgyis emelik az árakat.

A pénzkereskedelem és hitelélet terén meg kell
említenünk azt a nehézséget, ami a telekkönyvek ren-
dezetlenségéből származik. Ez az állapot egész Gyergyó

¹¹⁶ Orbán Balázs: i. m. 104. o.

¹¹⁷ I. m. 36. o.

¹¹⁸ M. S. Sz.: 747. o.

Erdélyi Magyar Adatbank

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései területén, de különösen Gyergyóremetén éreztette határnyait.

„Bátran el lehel mondani, hogy Gyergyóremete községnek s a vele egy sorban levő községeknek hitellekkönyve tulajdonképp soha sem volt, ma sincs; birtokukra törlesztéses kölcsönt fel nem vehettek.”¹¹⁹

A telekkönyvi állapotnak eme rendezetlensége számokban kifejezve azt jelenti, hogy „Gyergyóremetének 4 ezer telekkönyve közül nincs 50, amely a tényleges birtoklásnak megfelelne.”¹²⁰

A gyergyói medencében kifejtett 1937. évi pénzüntézet tevékenységéről alkothatunk magunknak fogalmat az alábbi 4 bank évi mérlegadataiból:¹²¹

A hitelintézet neve:	Váltó	Folyószámla adások	Alaptőke	Tartalék alap	Betétel	Hitelezők	Nyereség
			ezer pengőben				
Gyergyói Első Takarékp. Gyergyószentmiklós:	23	387	333	40	123	50	7
Gyergyói Bank és Takp. Gyergyószentmiklós:	7	387	168	7	136	104	—
Diktrói Takp., Ditró	10	90	33	23	37	13	3
Gyergyóalfalvi Takp. Gyergyóalfalu:	—	66	33	10	27	7	—

A fenti mérlegadatokból világosan kitűnik az 1937-ben e bankoktól igénybevett tőkék összege. Ahhoz azonban, hogy helyes hitelpolitikai intézkedésre sor kerüljön, legalább megközelítőleg ismernünk kellene azon tőkeszükségletek összegszerű nagyságát, mely a mezőgazdaság belterjesebbé tételéhez és egy kezdő ipari élet elindításához feltétlenül szükségesnek bizonyul.

¹¹⁹ Sz. K.: 339. o.

¹²⁰ Uo. 338. o.

¹²¹ M. S. Sz.: 768. o. 1940.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései

A szövetkezeti mozgalom egyáltalán nem mondható erősnek a gyergyói medencében. Az elért eredményt inkább a fogyasztási szövetkezetek javára könyvelhetjük el. Sokat vár ez a vidék azonban a most épülő szárhegyi kender- és lenfeldolgozó szövetkezettől.

A szövetkezeti mozgalom célját és értelmét elméletileg általában ismerik és lelkesednek érte. Ennek a lelkes készségnek köszönheti a szövetkezeti mozgalom az eddig elért eredményeket. Ezt az eredményt azonban erősen csökkenti az, hogy a helyi vezetők a legelemibb gyakorlati kereskedelmi ismeretek (áruátvétel, könyvelés) nélkül kezdik el jóhiszemű munkájukat, ami már számos esetben jömenetelű szövetkezet felszámolásához vezetett. A szövetkezeti mozgalom általános és tartós fellendüléséhez nagyban hozzájárulna az is, ha sikerülne a teológiákon és tanítóképzőkben a szövetkezeti ügyvitelt kötelező tárgyként bevezetni.

8. Szakoktatás.

Egy vidék gazdasági fejlesztése el sem képzelhető szakoktatás nélkül. A termelés mindegyik ága megkívánja a szakképzett munkaerőket. A szakoktatást a leghathatósabbban szakiskolák alapításával segíthetjük elő.

Mint nem örvendetes tényt kell megállapítanunk, hogy Gyergyó jelenleg szakiskola nélkül van. A múltban történt elismerésre méltó kezdeményezések és alkotások fejlődési folyamata a történelmi események viharában megtört.

Orbán Balázs 1783-ban épült iskoláról tesz említést. Ez az iskola tovább fejlődött és a múlt század hatvanas éveiben már Gyergyószentmiklós „szentegy-

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései háza ki van egészítve főelemi tanodával párosított: ipariskola által, melyben a minden szellemi központtól távol eső, elszigetelt, tehát önmagára utalt Gyergyó 42.372 lakosának lelki ápolója van megalapítva”.¹²²

Ugyancsak ebben az években már **alreáltanodája** is van Gyergyószentmiklósnak.¹²³ Az iskolák fejlődését a gyergyói községek összetartása is elősegítette. Itt névleg meg kell említenünk, hogy Ditró, Remete és Szárhegy is hozzájárult az iskolaalapítványhoz.

A gazdasági szakoktatást Gyergyóalfalu képviseli, melynek a századfordulón **állami gazdasági felső népiskolája** van.¹²⁴ Ezek a szakiskolák az idők folyamán megszűntek.

A román uralom alatti szakoktatást az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület (EMGE) egy-egy téli gazdasági tanfolyama jelentette.¹²⁵

Női háztartási tanfolyamot tizet rendezett az EMGE Csík vármegyében. Gyergyó vidékén egy sem volt. Csíksomlyón ezzel szemben kettő is.¹²⁶

Az egyesület hivatalos gazdasági szaklapja, az „Erdélyi Gazda” Csík vármegyében 58 községben járt.¹²⁷ Ezzel a számmal 22 vármegye között Csík vármegye a 10-ik helyet foglalja el.

Miként a fentiekből láthatjuk, a román uralom alatti szakoktatás csekély eredményt érhetett el.

A gyergyói medence gazdasági fellendítése érdekében már jóval a múlt világháború előtt szükségét

¹²² I. m. 105. o.

¹²³ Uo. 107. o.

¹²⁴ T. Nagy Imre: i. m. 13. o.

¹²⁵ Demeter Béla és dr. Venczel József: Az EMGE munkája a román uralom alatt, Bp. 1940. 33. o., Szárhegy 1937.-ben 45 hallgatóval, Gyergyószentmiklós 1939. 34 h., Ditró 1939. 39 h., Újfalu 1940. 36 h. és Alfalu 1940-ben 35 hallgatóval szerepel.

¹²⁶ Uo. 37. o.

¹²⁷ Uo. 37. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései érezték egy felsőkereskedelmi iskola felállításának is. A székely kongresszus 40 évvel ezelőtt már javasolja Gyergyószentmiklósról egy felsőkereskedelmi iskola felállítását.¹²⁸ Ma azt mondhatjuk, hogy elkerülhetetlenül szükségessé teszi Gyergyó gazdasági fejlesztése egy **nyolcosztályos ipari és kereskedelmi középiskola felállítását**, annál is inkább, mert Marosvásárhely és Sepsiszentgyörgy között kívánatos egy erőteljes kultúrközpont kialakítása.

Gyergyószentmiklós városának ez a kérése mennyire indokolt, kitűnik abból is, hogy p. o. a kultúrközpontok tövében fekvő és csak 6340 lakosú Szamosújvárnak¹²⁹ van felsőkereskedelmi iskolája, míg a 10.960 lakosú nevezett székely város évtizedek óta hiába várja e kérésének teljesülését. Gyergyószentmiklóst középiskola felállítása tárgyában legalább 37.692 lakosú városnak kell tekintenünk a környező nagyközségek közelségére való tekintettel.¹³⁰

Iskolák felállításával kapcsolatban a székely kongresszus még egy ízben foglalkozik Gyergyószentmiklóssal. Spaller József előadó kívánatosnak tartja „Gyergyó-Szt-Miklóson egy kőfaragó iskola felállítását és a zalatnai kőfaragóiskolában állami ösztöndíjak létesítését székely ifjak részére”.¹³¹

A fenti iskolák felállítása ma még sokkal inkább indokoltabb, mint negyven esztendővel ezelőtt. Hiszen ma szellemileg vértettebb emberre van szükség, mint a századforduló nyugodtabb éveiben, mikor a fenti iskolák felállításának terve első ízben felmerült.

¹²⁸ Sz. K.: 598. o., vagy a csak a határozati javaslatokat tartalmazó kiadványban 72. o.

¹²⁹ M. S. Sz.: 1941. 171. o.

¹³⁰ Bővebben a „Földrajzi fekvés és elhelyezkedés” c. részben.

¹³¹ Sz. K.: 180. o.

9. Idegenforgalom.

Gyergyóban két idegenforgalmi központ alakult ki. A legrégebben látogatott idegenforgalmi központ Borszékfürdő. Az újabb felfedezés eredménye a Gyilkostó és környéke.

Borszék alapját 1764-ben veti meg az ottani gyalogezred tisztikara az által, hogy a meglévő őrházhoz egy vendégeket befogadó házat épít. Nemsokára ezt az építkezést a szárhegyi barátok és más nagyobb családok is követik.¹³²

A fejlődés vonala lassú, mert vasút hiányában nehezen volt megközelíthető. Az akkori általános székely idegenforgalom állapotait híven tükrözik vissza Máthé József szavai: „Ha podagrás, romlott tüdejű, gyomrú, vagy munkában kifáradt és pihenni vágyó ember eljön ide egyszer: dicséri, magasztalja, a miért idejött — levegőt, vizet, e föld szépségét, de az utat, azt gyalázza holtig.”¹³³

Borszékfürdőnek 1914-ben 651 belföldi és 128 külföldi fürdővendége volt. Tusnádfürdőnek ugyanakkor 194, illetve 123 vendége volt.¹³⁴

Borszék 880 m. magasságban fekszik, de 1200—1500 m. magas fenyvesborította hegyek övezik. Jelenleg kényelmes társasgépkocsik szállítják a vendégeket Maroshévíztől Borszékre, Gyergyó leghíresebb fürdő- és üdülőtelepére.

A gyilkostói forgalom vasútállomása Gyergyószentmiklós. Kedves, jellegzetes székely város. Már a századforduló előtt „Gyergyó-Szent-Miklós utcáit és

¹³² Orbán Balázs: I. m. 120. o.

¹³³ Sz. K.: 651. o.

¹³⁴ M. S. Sz.: 1940. 783. o.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései közttereit állandóan tartott kertész gondozza és fásítja”.¹³⁵

„Fejlődése hosszú ideje tart, szilárd, szerves és biztos, amely nem ingadozik máról-holnapra a gazdasági élet szeszélyei szerint.”¹³⁶

A város felszegében épült a történelem folyamán Bothvára. Ma már azonban a várnak nyoma sincs. Helyette a leomlott falakra épült kápolna emlékeztet, hogy e helyhez emlékek fűzik a gyergyóiakat. Az itteni sok turisztikai szépségek mellett Bothvára nem kapta még meg a maga jelentőségét. A Hirip család pogányízű mondája és Both András királybíró szabadságharcának történelmi ténye azonban értékes anyaga egy idegenforgalmi kultusznak.¹³⁷

A Hirip-monda és a történelmi események tartalmának rövid összefoglalása idegennyelvű ismertetőben is indokolt.

A környék leglátogatottabb helye a Gyilkostó. A tó körül épült számos penzió és villa egy „havasi kertváros” benyomását kelti. Gyógyító levegője és páratlan szép környezete vonzza az embereket. A tó 1837-ben keletkezett azáltal, hogy a völgy lefolyását egy beomló hegyoldal elzárta. Elöntés előtt ezt a völgyet fenyveserdő borította és az erdő fenyőfáinak hegyei még most is kimeredeznek a tó vizének síma tükreből. A tó vizében óriási pisztrángok tenyésznek. Régebben az itteni látogatók fenyőrügy közé csomagolt füstölt pisztrángokat fogyasztottak, mint helyi különlegességeket.

A Gyilkostó mellett a Békás patak vadregényes völgye is élénk látogatottságnak örvend. Az itteni

¹³⁵ T. Nagy Imre: i. m. 25. o.

¹³⁶ Böződi György: i. m. 225. o.

¹³⁷ Orbán Balázs: i. m. 109. oldalán bővebben.

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései idegenforgalom keretének kiszélesítését jelentené, ha sikerül megszervezni a kirándulóhelyeket Likas és Nagybagmás havasai között is.

A Gyilkostó környékének téli sport lehetőségeit forgalmi szempontból bizonyára csökkenteni fogja a Radnai havasokban most épülő nagy és tömegek befogadására alkalmas téli sportközpont. Ezért kívánatos a helyi sajátos és jellegzetes szépségekkel kapcsolatos lehetőségek fejlesztése abból a célból, hogy az eddig elért idegenforgalmi eredményt jövőre is biztosítani lehessen.

A természetjárást tovább élénkítené a sodronykötélpályák építése, aminek itt nagy lehetőségei vannak. A gyergyószentmiklós—gyilkostói villamosjárat megvalósítása pedig lényegesen megkönnyítené az idegenforgalom fejlesztésére irányuló törekvéseket.

V. A gazdaságpolitikai feladatok összefoglalása.

A gyergyói medence gazdasági fejlesztését az itteni dinamikus népszaporulat teszi indokolttá. A feladatok megoldásának elsőbbségét szinte parancsolólag követeli a szótlan elvándorlás ijesztően magas százaléka. Feladatunk elvégzésében pedig segítségünkre sietnek a vidék, ha nem is gazdag, de azért elegendő természeti adottságai.

Mindenekelőtt a nyugati és keleti székely gazdaságok vasúttal való összekapcsolása szükséges. Ezt a feladatot oldja meg az a három vasútvonal, melyet együtt röviden székely zévasútnak neveztünk. Ezzel a vasúttal a gyergyói medence szervesen beilleszkedne a többi székely vidékek gazdasági keretébe. Megnyilna a közvetlen csere lehetősége a gyergyói havasi termékek és a Nyárádmente fejlett mezőgazdaságának terményei számára. Közelebb kerülne a Kis-Küküllő fejlett gazdasági tevékenysége és nevelő hatásával Gyergyó segítségére lehetne a meginduló gazdasági fejlesztés nehéz munkájában. Elég, ha külön csak Kibéd mintaszövetkezeti életét említjük fel. Ugyanakkor a Nagy-Küküllő és Homoród vidékével is megtörténne a szorosabb gazdasági kapcsolatok felvétele, ami a kölcsönhatások alapján mindegyik vidéknek hasznára válna.

A népfesleg lekötésére az egyes termelési ágak

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései

fejlesztése útján elért többtermelés és ezen termelési ágak nyersanyagjainak feldolgozása által kínálkozik megoldási lehetőség. A gyergyói medence népfellegének telepítés útján való levezetése nem indokolt, sőt az eddigi fejlődési irány további meglasztását vagy teljes megszűnését vonná maga után. Ezért nem foglalkoztunk a telepítéssel történő megoldás kérdésével. Amíg általában a székely mozgó népfellegnek szinte hivatásszerű feladata a telepítés ember anyagát szolgálni, **addig** a gyergyói medence népfellegének a **függőleges** életter kibővítése kínálkozik fejlődésszerű **feladatává**. Ugyanis a gyergyói medencében van a Székelyföld legtermősebb és legzártabb települési helye. A gyűrűs elhelyezkedésű nagyközségek további természetes egybeépülése csak úgy hozza meg a kívánt eredményt, ha a várossá való kibontakozását a gyergyói népszaporulat ipari tevékenységgel támasztja alá és segíti elő.

Ezen okokból kifolyólag nem engedhető meg ezen a vidéken a népfelleg telepítés céljaira való felhasználása, sem a telepítés enyhébb alakja a tanyarendszer meghonosítása. Ha a gyergyói medence nem élt a tanyarendszer előnyeivel a kisebbségi sorsban, midőn egyetlen helyes út lett volna az adott körülmények között, akkor most csakis jellegének megfelelő városiasodás és iparosodás útján kell maradnia. Ennek az iparosodásnak szükségessége nyilvánvaló, alapjai adva vannak és fejlődési lehetőségei hosszú időre biztosítottak.

Az egyes gazdaságpolitikai határozatok meghozatalánál tekintettel kell lenni Gyergyószentmiklós és a medence többi közöleteinek nagy közelségére. Ezen közöletek annyira közel fekszenek egymáshoz, hogy egyes intézmények felállítása esetén Gyergyószentmik-

Erdélyi Magyar Adatbank

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései
lóst legalább 37.692, de Ditró és Remete lélekszámával 52.092 lakosú városnak is szabad tekinteni. Különösen vonatkozik ez az iskolák felállítására. Hiszen rendes autóbuszjárat esetén még Gyergyóremetéről is aránylag rövid idő alatt érhető el Gyergyószentmiklós. Más vidéken p. o. a Jászság területén az iskolás gyerekek sokkal nagyobb távolságot utaznak be a lakóhelyüktől az iskoláig és vissza.

A vázolt gazdasági lehetőségek megvalósításának sorrendjében és mértékében különbözők lehetnek a nézetek, mert mihelyt dönteni akarunk afölött, hogy mi a kívánatos és mi a nem kívánatos, beleszólnak mérlegelésünkbe az egyéni meglátásaink és a vágyakozás szempontjai, mely a célkitűzéstől elválaszthatatlan.

Egy azonban bizonyos, hogy mindannyiunk véleménye találkozik akkor, midőn arról van szó, hogy segítő kezet kell nyújtanunk a gyergyói medence népének. Ezt a segítséget már régen kiérdemelte a multban kifejtett erőfeszítéseivel. Jó katonának bizonyult az ország védelmében és tiszta erkölcsi életével, valamint élettani erejével az ország erejét gyarapította századokon át.

Mindezek biztosítékok arra nézve, hogy a nyújtandó segítség gyümölcsöző befektetésnek fog bizonyulni az egész ország szempontjából.

Összegezve a fent mondottakat megállapíthatjuk, hogy a Szováta és Gyilkostó között fekvő, valamint a Marosvásárhely és a Sepsiszentgyörgy közötti vasútvonal közepén ovális alakban elterülő gyergyói medence a maga gyűrűs elhelyezkedésű, nagylélekszámú közületeivel, a függőleges élettér tágítására szükséges népszaporulattal rendelkezve a legalkalmasabb arra, hogy egy székelj iparmedencévé fejlődjék.

Erdélyi Magyar Adatbank

Beier Sándor: A Gyergyói medence gazdasági fejlesztésének kérdései

Felhasznált irodalom:

- Bözödi** György: Székely bánja, Kolozsvár, 1938. II. kiadás.
Dr. **Cettler** Jenő: Az emberi gazdálkodás története, Bp. é. n.
Demeter Béla és dr. **Venczel** József: Az Erdélyi magyar Gazdasági Egyesület (EMGE) munkája a román uralom alatt. Bp. 1940.
Dr. Aurel C. **Gociman**: Industria și comerțul lemnului din basinul Mureșului superior, Kolozsvár. 1929.
Dr. **Heller Farkas**: Közgazdaságtan II. Bp. 1932.
Dr. **Heller Farkas**: Közgazdasági lexikon. Bp. 1937.
Hóman—Szekfű: Magyar történet, III—V. Bp. 1935/6.
Dr. **Koós** Mihály: A székelyföldi gazdasági actio 1905. évi működésének ismertetése. Bp., 1906.
T. Nagy Imre: Csík vármegye közigazdasági állapotai és a székely kivándorlás. S.-szentgyörgy, 1891.
T. Nagy Imre: Csikmegye közigazdasági leírása. Bp. 1902.
Dr. **Navratil** Ákos: Közgazdaságtan I.
Orbán Balázs: A Székelyföld leírása, Pest, 1869. II. köt.
Dr. **Szigeti** Zoltán: Iparpolitika, szemináriumi előadások.
Dr. **Tahy** István: Kézművesipari politika. Bp. 1941.
Viczián Ede: Magyarország vízierői. Bp., 1905.
Hitel Nemzetpolitikai Szemle, Kolozsvár, 1936—1942. évf.
Közgazdasági Enciklopédia, Bp., 1932.
Magyarország Helységnevtára 1941.
Magyar Közlekedési Szemle 1942. évfolyam.
Magyar Statisztikai Szemle 1940—42. évfolyam.
Recensământul general al populației României din 29. XII. 1930. II.
Révai Nagy Lexikon, Bp., 1913.
Statisztikai Negyedévi Közlemények 1942. I—III.
Székely Kongresszus. Megtartott Csík-Tusnádon 1902. évi augusztus hó 28., 29. és 30. napjain. Kiadja az Országos Magyar Gazdasági Egyesület. Sajtó alá rendezte: Buday Barna.

RÖVIDÍTÉSEK:

- Sz. K.: Székely Kongresszus.
M. S. Sz.: Magyar Statisztikai Szemle.
K. E.: Közgazdasági Enciklopédia.

Tartalomjegyzék:

	Oldal
I. A gyergyói medence földrajzi leírása	3
II. Köz- és gazdaságtörténeti áttekintés	6
1. A legrégebb időtől Trianonig	7
2. A román uralom alatt	14
3. A II. bécsi döntéstől 1942. év végéig	15
III. Gazdaságföldrajzi viszonyok vázlata	17
1. Altalaj	18
2. Talaj és éghajlat	21
3. Energia-források	22
4. Határvidék-jelleg	26
5. Úthálózat és közlekedés	28
IV. Adottságok és lehetőségek a közgazdaság- politika számára	34
1. Földrajzi fekvés és elhelyezkedés	34
2. Népesedési viszonyok	39
3. Erdőgazdaság	47
4. Mezőgazdaság	48
5. Állattenyésztés	52
6. Az ipari élet előfeltételei	56
a) A gyáripar jövője	59
b) A kézművesipar helyzete és kilátásai	64
c) A háziipar helyzete és kilátásai	66
7. Kereskedelmi élet	68
8. Szakoktatás	71
9. Idegenforgalom	74
V. A gazdaságpolitikai feladatok összefoglalása	77
Felhasznált irodalom	80